UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Obor: Právo a právní věda

Platební a zajišťovací funkce směnky a šeku

Diplomová práce

Autor: David Rác

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Zahradníčková, CSc.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 3. 6. 2016

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. 6. 2016 .....

David Rác

Poděkování

Tímto chci poděkovat JUDr. Marii Zahradníčkové, CSc., za ochotu, pomoc a vstřícnost při psaní diplomové práce. Mockrát děkuji!

Seznam zkratek

ZSŠ	–	zákon č. 191/1950 Sb. (zákon směnečný a šekový)
OSŘ	–	zákon č. 99/1963 Sb. (občanský soudní řád)
NOZ	–	zákon č. 89/2012 Sb. (občanský zákoník

OBSAH

ÚVOD ... 6
1 STRUČNÝ VÝVOJ SMĚNKY A ŠEKU ... 7
1.1 Směnka ... 7
1.2 Šek ... 8
2 SMĚNEČNÉ A ŠEKOVÉ PRÁVO ... 10
2.1 Směnečné právo ... 10
2.2 Šekové právo ... 12
3 SMĚNKA A ŠEK ... 13
3.1 Směnka ... 13
3.2 Šek ... 16
3.3 Směnka a její typické znaky ... 17
4 ZAJIŠŤOVACÍ A PLATEBNÍ FUNKCE SMĚNKY ... 26
4.1 Zajištovací funkce ... 26
4.1.1 Pojem zajišťovací směnky (v kontextu směnky platební) ... 26
4.1.2 Nepravá akcesorita a nepravá subsidiarita zajišťovací směnky ... 27
4.1.3 Účel zajišťovací směnky ... 28
4.1.4 Směnečná ujednání vedoucí k zajištění příčinného závazkového vztahu ... 30
4.1.5 Povaha a deklarace zajišťovací směnky ... 31
4.1.6 Úplná zajišťovací směnka a blankosměnka ... 32
4.1.7 Zajištění spotřebitelského úvěru směnkou ... 36
4.1.8 Možnosti zneužití zajišťovací směnky ... 39
4.1.9 Meze efektivnosti zajišťovací směnky ... 43
4.2 Platební funkce směnky ... 44
4.2.1 Směnka daná pro soluto ... 45
4.2.2 Směnka daná pro solvendo ... 45
5 SHRNUTÍ ZÁKLADNÍCH VÝHOD A NEVÝHOD SMĚNEK Z POHLEDU VĚŘITELE 48
5.1 Výhody ... 48
5.2 Nevýhody ... 52
ZÁVĚR ... 55
SEZNAM LITERATURY ... 56
RESUMÉ ... 58
NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE ... 59
ABSTRACT ... 59

ÚVOD

Během své letní praxe na obchodněprávním kolegiu Krajského soudu v Praze v roce 2014 jsem byl přítomen značnému počtu soudních jednání týkajících se sporů ze směnek. Tyto spory se týkaly zejména zneužívání zajišťovacích směnek, ale například i nedostatečných obsahových náležitostí směnky. Zajišťovací směnky jsou v praxi častým problémem, neboť směnečný dlužník musí čelit zejména abstraktní povaze směnky, ačkoliv mnohdy o této její vlastnosti vůbec neví. Právě této problematice je věnována značná část mé práce. Spory ze zajišťovací směnky vyplývaly ze skutečnosti, že remitent směnky vybral příslušný nesměnečný dluh u povinného a následně zajišťovací směnku indosoval. Dlužník z původního nesměnečného vztahu pak byl na základě převedené zajišťovací směnky povinen zaplatit povinnou směnečnou sumu ještě jednou. Kromě toho byla směnečná částka – protože šlo o blankosměnku – často vyplněna na vyšší částku, než zněl původní kauzální dluh. Dlužníci z takových směnek, kteří předmětné směnky pouze zajišťovali, však svou povinnost z kauzálního vztahu splnili řádně a včas. Tento velmi jednoduchý „trik“, jak se zcela v souladu se zákonem směnečně obohatit, mě velmi zaujal. Dle mého názoru žijeme v moderní době, kdy by k takovému evidentně nekalému jednání nemělo docházet. Na základě tohoto podnětu jsem se rozhodl věnovat se této problematice ve své diplomové práci. V návaznosti na tuto problematiku se ovšem v práci zabývám také jinými směnečnými instituty.

Protože právní úprava směnky souvisí s úpravou šeku, který je směnce v mnoha ohledech velice podobný, a to v jediném zákoně č. 191/1950 Sb., rozhodl jsem se věnovat pozornost i tomuto instrumentu. V diplomové práci se však věnuji jen vybraným problémům týkajícím se směnky a jen některým z nich věnuji pozornost i u šeku.

1 STRUČNÝ VÝVOJ SMĚNKY A ŠEKU

1.1 Směnka

První zmínku o cenném papíru, který svou podstatou plnil funkci dnešní směnky, lze zachytit již ve 12. století v severoitalských městech. V této době se začal rozvíjet obchod a pro obchodníky již nebylo praktické stále u sebe fyzicky nosit vysoké finanční částky (představované mincemi z drahých kovů). Obchod se ale nerozvíjel jen mezi severoitalskými a toskánskými městy, v důsledku křižáckých výprav pronikal stále více i na Blízký východ, což způsobovalo partikulární roztříštěnost místních měn a často také vnitrostátní zákazy vývozu cizích měn do zahraničí. Tuto komplikovanou situaci ještě umocňoval častý nedostatek finanční hotovosti místních profesionálních směnárníků (tzv. kampsorů). V praxi bylo nutné tuto vzniklou překážku odstranit a listina podobná dnešní směnce se ukázala jako dobré řešení. Obchodník, jenž vycestoval za obchodem do jiné země, již nemusel směňovat svou hotovost u kampsora a místo toho od něj proti částce v domácí měně obdržel listinu, kterou se kampsor zavazoval, že buď on sám osobně, nebo jeho obchodní partner zaplatí v určitém místě a určitém čase příslušnou finanční částku, a to přímo obchodníkovi, případně na řad, tedy jiné osobě, kterou věřitel určí.[1] Tato listina se tedy značně podobala dnešní směnce vlastní. Tím tedy odpadl jednak problém se směnou na partikulární měnu, jednak problém transportu vyšších finančních částek jednotlivými obchodníky, kteří byli ve středověku častou obětí majetkové trestné činnosti.[2] Z takto aplikované a hojně používané listiny, kterou bychom dnes mohli nazvat směnkou vlastní, se postupně vyvinul druh listiny, jež se v základních rysech podobá dnešní směnce cizí, a to tím, že kampsoři, kteří platby ze směnky vlastní realizovali, nemohli „být všude“, a proto začali jednotlivé platby realizovat pomocí svých obchodních partnerů. Ke směnce vlastní tedy připojovali zcela neformální dopis, ve kterém legitimovali kauzu a titul, pro který má být směnka vyplacena. Zároveň však v tomto dopise přikazovali partnerům stanovenou jistinu v platebním místě vyplatit. Postupem času nabíral tento zcela neformální dopis na významu. Až do okamžiku, kdy se začala vyvozovat odpovědnost autora dopisu za plnění z této listiny, můžeme v této době tedy začít hovořit o směnce cizí.

---

[1] DERKA, Ladislav. Rubopisování směnky zajišťující splnění dosud nesplatného dluhu. In: *Obchodní právo* 1/2002, str. 17.

[2] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 2.

Na našem území nacházela směnka rovněž své uplatnění v důsledku rozvoje obchodu. Dle historika Jana Pecháře se můžeme s listinou silně se podobající směnce setkat již v souvislosti s chudým zemanem Janem Žižkou z Trocnova. Dodnes je uložena v českobudějovickém archivu a její datace se odhaduje kolem roku 1400.[3] Za první skutečnou právní úpravu směnečného práva na našem území lze však považovat až směnečný patent ze dne 22. 12. 1763, který vydala Marie Terezie a který navazuje na dolnorakouský směnečný řád z roku 1717. Tento řád nejen zavedl jednotnou směnečnou úpravu na celém území dnešní České republiky a tím zde navždy odstranil partikulární právní úpravy problematiky směnečné, ale také nechal zřídit směnečné a obchodní soudy v Praze, Brně a Opavě. Tento patent byl nahrazen císařským patentem z roku 1850, který platil až do roku 1928, kdy již samostatný Československý stát vydal nový zákon směnečný č. 1/1928 Sb., který nabyl účinnost ještě před konáním Ženevské směnečné konference. K ženevským směnečným úmluvám Československý stát však nepřistoupil, zřejmě z důvodu, že zákon č. 1/1928 Sb. vycházel ze základních principů, na kterých byly tyto úmluvy postaveny. K inkorporaci těchto dohod do našeho právního řádu došlo až za doby okupace v roce 1941, kde se na našem území zavedla působnost jednotného směnečného řádu. Ten odpovídal německému směnečnému zákonu, do kterého byly ženevské směnečné úmluvy inkorporovány. Na území Slovenského státu byl však v roce 1941 přijat vlastní zákon směnečný č. 255/1941 Sb., což vedlo k poválečnému dualismu směnečného práva, který vyřešil až současný zákon 191/1950 Sb. s účinností od 1. 1. 1951.

1.2 Šek

Šek má na rozdíl od směnky mnohem mladší historii. Počátek jeho existence je obtížné datovat, neboť některé právní řády nepovažují šek za cenný papír „sui generis“, ale jen za zvláštní druh směnky. Platí nicméně, že prvopočátek listiny, jejíž náležitosti značně odpovídají požadavkům dnešní právní úpravy šeku, nalézáme stejně jako u směnky v Itálii, kde byla používána poukázka pro proplacení adresovaná bance spravující finanční depozitum výstavce této listiny.[4] Odtud se šek rozšířil i do ostatních zemí. Jeho užívání je velmi oblíbeno ve Velké Británii, a především v USA, kde je šek užíván jako

[3] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 7.

[4] KOTÁSEK, Josef; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich; RABAN, Přemysl; PIHERA, Vlastimil. *Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů.* 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 374.

běžné platidlo. Zprvu se těmto listinám říkalo „cash notes“, v 18. století se pro ně začal užívat výraz „cheques“, od toho tedy český překlad šek.

Pokud jde o právní úpravu šeku, jak jsem již uvedl výše, historie šeku je ve srovnání s velice podobným instrumentem směnkou značně kratší a méně rozmanitá. Pokud jde o jeho právní úpravu, jakož i o jeho používání v praxi, šek má dnes na rozdíl od směnky užší škálu praktických využití (viz dále). První zákon upravující právo šekové byl na území Rakousko-Uherska zákon č. 84/1906 Sb. Stejně jako právo směnečné bylo i právo šekové převzato z rakousko-uherské právní úpravy do vnitrostátních pramenů Československé republiky. Po zřízení protektorátního Československa byla nařízením vlády č. 372/1941 Sb. recipována právní úprava nacistického Německa z roku 1933, jež platí na německém území dodnes. Ta totiž rovněž vychází z ženevských šekových úmluv, přijatých na konferencích v roce 1931. Slovenský stát recipoval ženevskou úmluvu, a to vládním nařízením č. 256/1941 Sb. V roce 1945 tedy musel poválečný Československý stát opět čelit dualitě právní úpravy, a to až do vydání zákona směnečného a šekového 191/1951 Sb., který derogoval všechny výše uvedené šekovněprávní předpisy a zavedl jednotnou úpravu směnky a šeku v jednom právním předpisu. To však není vlastní naší tradici, neboť ze shora uvedeného je zřejmé, že na našem území se směnečné a šekové právo vyvíjelo vždy odděleně.

2 SMĚNEČNÉ A ŠEKOVÉ PRÁVO

2.1 Směnečné právo

Směnečné právo je souhrnem právních norem upravujících směnku, tzn. její náležitosti, její převod, přijetí směnky, směnečné rukojemství, její splatnost a některé další právní jednání se směnkou související. Směnečné právo je součástí práva cenných papírů. Definice cenného papíru je obsažena v § 514 nového občanského zákoníku (dále jen „NOZ“), je vymezen jako listina, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že jej nelze bez této listiny uplatnit ani převést.

Právo směnečné a šekové řadíme do sféry soukromého práva. Nosným pilířem této části právního odvětví je zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb. (dále jen „ZSŠ“) s účinností od 1. 1. 1951. Tento rigidní zákon prošel jen třemi dílčími novelizacemi, které však nijak zásadně neovlivnily věcnou právní úpravu směnky a šeku se nedotkly vůbec. Jednalo se pouze o nutnou reakci na úpravu jiných zákonů, které se ZSŠ dotýkají jen okrajově.[5] Ač se nesporně jedná o předpis soukromoprávní (řeší výlučně práva a povinnosti subjektů soukromého práva), není možné na něj vztáhnout obecnou soukromoprávní zásadu dispozitivnosti, vyjádřenou v občanském zákoníku coby subsidiárním kodexu soukromého práva.[6]

Zákon směnečný a šekový je doktrinální teorií považován za jeden z nejzdařilejších platných právních předpisů České republiky na poli soukromého práva.[7] Lze jej charakterizovat jako zákon velmi stručný, nikterak kazuistický, avšak pamatující na všechny podstatné situace, které v rámci směnečněprávních vztahů mohou vzniknout. Pokud však ZSŠ na určitý směnečněprávní vztah nepamatuje, poskytuje dostatečné vodítko pro výklad, který dává účastníkům dostatečnou právní jistotu v rámci směnečněprávních vztahů. Další vlastností ZSŠ, díky které je tak kladně přijímán značnou částí odborné veřejnosti, je jeho dokonalé sladění s právními úpravami všech vyspělých zahraničních států, a to nejen v Evropě. Za důkaz jeho kvality se považuje taktéž fakt, že ZSŠ je účinný již od roku 1951. Neznám žádný jiný právní předpis, který by měl tak dlouhou

[5] Zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů (zákon o poštovních službách); zákon č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím; zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

[6] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[7] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 15.

účinnost, komplexně by upravoval určitou problematiku a byl denně používán v tak široké oblasti soukromoprávních vztahů.

Jedná se o předpis kogentní,[8] od právní úpravy se tedy lze odchýlit jen v případech, ve kterých to ZSŠ výslovně připouští. Pokud jde o vztah v rámci úpravy odlišné od zákona, lze spatřovat tři možné přístupy. U směnečného práva se stejně jako u běžných soukromoprávních norem neplatnost konkrétního jednání uplatňuje subsidiárně jako nejpřísnější sankce, která je nežádoucí. Stejně tak, pokud je to ve směnečném právu možné, je nutné ponechat směnku nebo šek v platnosti a k zakázaným úkonům na směnce nebo šeku nepřihlížet. Tyto směnečné úkony jsou tedy bezvýznamné a na takto napsané doložky se hledí, jako by nebyly napsány. Jako příklad lze uvést čl. 1 § 5 odst. 1 ZSŠ pro směnku, kdy lze některé směnky úročit, a u jiných, například u fixní směnky, platí úroková doložka za nenapsanou. Pokud jde o úročení šeků, jeho zákaz je uveden v čl. II § 7. Druhý přístup, který je podstatně méně četný, je možnost konverze na jiný závazkový vztah dle NOZ. V případě, že nebyly dodrženy podmínky uvedené v ZSŠ, nemá tedy dané sporné právní jednání podle směnečného práva význam, nýbrž je považováno za úkon mimosměnečný. Jako příklad uvádím ustanovení v čl. I. § 2 odst. 1 a § 76 odst. 1 ZSŠ pro směnku a čl. II § 2 odst. 1 pro šek, podle nichž listiny, které nemají zákonem stanovené povinné náležitosti, nejsou platné jako směnka či šek. To však neznamená, že tyto „pseudosměnečné a (pseudošekové) závazky“ nemohou konvertovat do závazku právě mimosměnečného, například vlastní směnka do dlužního úpisu či směnka cizí nebo šek do podoby poukázky dle NOZ. Pokud nepřichází ani jedna z daných možností do úvahy, je nutné na konkrétní směnečný úkon, případně na celou směnku či šek, hledět jako na neplatný. Například pokud vystaví výstavce směnku, na které uvede jinou formu splatnosti než uvedenou v čl. I § 33 ZSŠ (případně neexistující datum), nelze v žádném případě na takovou směnku hledět jako na platnou.

Vzhledem k ostatním soukromoprávním předpisům má ZSŠ povahu „lex specialis“, subsidiárně použitelné předpisy byly zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, případně zákon č. 591/1991 Sb., obchodní zákoník či zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech. V současné době jsou tyto zákony s účinností 1. 1. 2014 derogovány a tuto roli komplexně zastupuje NOZ, který problematiku cenných papírů upravuje souhrnně.

[8] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 16.

2.2 Šekové právo

Stejně jako právo směnečné lze právo šekové definovat jako soubor právních norem upravujících šek a postup při jeho vystavení, indosaci, subjekty přicházející do styku se šekem, šekové rukojemství, jakož i některé další právní jednání se šekem související.

3 SMĚNKA A ŠEK

3.1 Směnka

Směnka je základním pilířem směnečného práva. Směnku zákon nedefinuje. Aby mohla být směnka platnou, musí splňovat zákonem stanovené náležitosti. I když existují směnečné formuláře, může si každý případný výstavce směnky vyhotovit směnku na jakémkoliv hmotném substrátu. Dnes bude podkladovým materiálem papír, i když v minulosti jím bylo například i víko od doutníků. Jde tedy o listinný cenný papír. Směnku lze definovat jako „cenný papír vydaný v zákonné formě, kterým se určité osoby (směneční dlužníci) zavazují majiteli směnky zaplatit v místě a čase vyplývajícím z listiny částku směnkou určenou s tím, že jde o závazky přímé, bezpodmínečné, nesporné a abstraktní“.[9] Jiná definice, která se mi líbí více, říká, že je to „listinný cenný papír se zákonem předepsaným obsahem, ve kterém jeho výstavce buď sám slibuje, že zaplatí jiné osobě určitou částku (pak jde o tzv. směnku vlastní), anebo platit určité osobě přikazuje (pak se jedná o tzv. směnku cizí, neboť její text směřuje k závazku jiné – směnkou oslovené – osoby)“.[10]

Zde je namístě uvést, že směnka může být vydána také v tzv. redukované podobě, což je taková směnka, ve které je počet skutečných účastníků základního směnečného vztahu nižší než počet účastníků deklarovaných.[11] Zákon připouští dvě přípustné redukce směnek:

- cizí směnka na vlastní řad: Směnka, kterou výstavce vystavil na vlastní řad (výstavce je zároveň remitentem);
- zastřená vlastní směnka: Jedná se ve skutečnosti o cizí směnku, její emise však simuluje vydání směnky vlastní, řídí se ale právním režimem směnky cizí. V této směnce výstavce adresuje platební příkaz sám sobě (směnečník a výstavce splývají).

O smyslu a účelu emise redukovaných směnek budu pojednávat ve své práci dále v souvislosti se zajišťovací a platební funkcí tohoto instrumentu.

---

[9] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 51.

[10] KOTÁSEK, Josef; PIHERA, Vlastimil; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich. *Právo cenných papírů*. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 124.

[11] CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva.* 2., rozš. vydání. Praha: Linde, 2008, str. 22.

Za jakýsi protipól směnek redukovaných lze označit směnky komisionářské, které naopak počet subjektů základního směnečného vztahu zdánlivě rozšiřují. Tento typ směnky se běžně používal i před účinností ZSŠ, i když původní zákon směnečný č. 1/1928 Sb. ji neupravoval. Současný ZSŠ komisionářskou směnku upravuje v čl. 1 § 3 odst. 3: *„Směnku lze vystavit na účet třetí osoby.“* Jedná se o zvláštní typ směnky, kterou lze považovat za směnku cizí (všichni účastníci směnečného vztahu, kteří vystupují ve směnce cizí, vystupují i ve směnce komisionářské a mají stejná práva a povinnosti), avšak s tím rozdílem, že namísto skutečného výstavce této cizí směnky směnku vystavuje jiná osoba, která nemá se skutečným směnečným vztahem co do činění. Výstavce se tedy uvolí k vydání směnky za osobu, která je skutečným účastníkem směnečného vztahu.[12] Výstavce takto vystavené směnky jedná tedy ve smyslu § 2455 NOZ v pozici komisionáře a „zastřený výstavce“ jedná v pozici komitenta. Z této myšlenky se pojem komisionářské směnky vyvinul. Účelem tohoto typu směnky je primárně zastřít skutečné směnečné vztahy směnkou založené,[13] neboť směnka jako cenný papír je snadno převoditelná, může být indosamentem převedena od remitenta na velký počet směnečných věřitelů (nehledě k možnosti směnečného věřitele seznámit s obsahem směnky kohokoliv). Často však není žádoucí, aby všem těmto osobám bylo známo, že trasant má určitý vztah k remitentovi, je jeho dlužníkem a je věřitelem trasáta. Na směnce se skutečnost, že jde o směnku komisionářskou, objeví v podobě doložky, ze které bude v náznaku patrno, s kým má být směnka skutečně zúčtována. Osoba komitenta se v této doložce jen naznačí, a to zpravidla jen zkratkovitě., např. „Směnku zúčtujte s panem V. H.“. Je však důležité poznamenat, že ač „nastrčený komisionář“ žádné právní vztahy mimo směnku k směnečnému věřiteli ani trasátovi nemá, touto kauzální námitkou se nemůže v případě nalézacího směnečného řízení bránit.

Co se týče formy směnky, zakotvuje ZSŠ směnku na řad a na jméno. NOZ, který věnuje problematice cenných papírů ustanovení § 514–544, neobsahuje demonstrativní výčet cenných papírů, jako tomu bylo v již derogovaném zákonu č. 591/1992 Sb. NOZ dělí v § 518 cenné papíry do tří forem:

- cenné papíry na majitele, též na doručitele (au porteur),

[12] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 105.

[13] Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 1. 6. 2012]. Dostupné z: https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfpw64zrguxgw33nnfzws33omfzhg23bl5zw2 zlonnqv643fnm.

- cenné papíry na jméno (au nom papíry, rekta papíry),
- cenné papíry na řad (ordre papíry).

Z hlediska převoditelnosti jsou směnky typickým cenným papírem na řad. Směnka totiž musí být vždy vydána ve prospěch individuálně určené osoby, jinak by podle zákona vůbec nešlo o směnku.[14] Z § 11 ZSŠ je zřejmé, že není-li tu opačná doložka, je směnka cenným papírem na řad, takovou doložku tedy není nutno na směnku vpisovat. Směnka však může rektadoložkou „nikoliv na řad“ ztratit svou indosaci, její převod má účinky cese a provádí se smlouvou o postoupení pohledávky podle NOZ (tedy mimosměnečně), tím pádem se ze směnky stává cenný papír na jméno. Třetí formu cenného papíru dle NOZ, tedy formu au porteur, ZSŠ nezmiňuje. Vzhledem k jeho kogentnosti lze dovodit, že tato forma je zakázána. ZSŠ však ve svých ustanoveních § 13 čl. 1 a § 14 umožňuje převod směnky blankoindosamentem či blankotradicí. V takovém případě směnka získává určité vlastnosti cenného papíru na doručitele, ač zákon tuto formu cenného papíru směnce nepřiznává. NOZ v § 518 odst. 2 věta poslední přiznává cennému papíru, který neobsahuje jméno oprávněné osoby, formu cenného papíru na doručitele, což by v tomto směru směnka převedená blankoindosamentem či blankotradicí splňovala. Základní vlastností, jež je totožná s cenným papírem na doručitele, je dále její převoditelnost pouhou tradicí. Z tohoto pohledu je podmínka převodu vlastnického práva u blankoindosamentu a následné tradice splněna, avšak nutno dodat, že tento převod směnečnému věřiteli nezakládá tak široké pole působnosti pro uplatnění svých práv z předmětné indosované směnky jako rubopis (indosace), jelikož z důvodu nemožnosti blankotradici zpětně vysledovat na ni lze z hlediska obsahu předmětného směnečného závazku nahlížet tak, jako kdyby se vůbec neuskutečnila. Aktuální směnečný věřitel (držitel takové směnky) tedy vstupuje do postavení posledního směnečného věřitele a nepřipravuje tím směnečného dlužníka o možnost uplatnit své relativní námitky,[15] které mohl uplatnit proti poslednímu směnečnému věřiteli. Tento druh převodu nenavozuje žádný z pravidelných účinků indosamentu.[16]

[14] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 52.
[15] CHALUPA 2009 op. cit., str. 44.
[16] CHALUPA 2008 op. cit., str. 160.

3.2 Šek

Jestliže směnku může její výstavce vyhotovit, aniž by k tomu potřeboval směnečný formulář, výstavce šeku – aby se jednalo o šek platný – musí vyhotovit šek na formuláři vydaném příslušnou bankou, a to pouze tehdy, jestliže má u banky zřízen účet, z něhož může čerpat peněžní prostředky. Jestliže banka toto čerpání umožní, vydá mu za tímto účelem šekovou knížku. Kdyby výstavce šeku tento postup nedodržel, vystaví šek nekrytý.

Na rozdíl od směnek však může být šek vystaven dle čl. II § 5 ZSŠ i ve formě cenného papíru na majitele, ačkoliv NOZ hovoří o cenném papíru na doručitele. Předpokladem pro převod takových šeků je inominátní smlouva o převodu šeku podle smluvních ustanoveních dle NOZ, byť uzavřená velmi neformálně.[17] Protože již z povahy cenných papírů na doručitele vyplývá, že jejich legitimace je dána již samotnou detencí, i k převodu práv ze šeku bude vždy nutná jen pouhá tradice, tedy předání šeku na doručitele z ruky do ruky novému nabyvateli. Držení takového cenného papíru je rozhodující. Je sice možné vznášet proti držiteli takového šeku námitky, že není oprávněným vlastníkem, důkazní břemeno bude ovšem ležet na osobě, jež námitky podala, neboť zde platí vyvratitelná domněnka, že ten, kdo má šek na doručitele u sebe, platí za majitele, není-li prokázán opak. Podobně uvažuje i Kovařík.[18]

Indosace šeku je upravena v čl. II § 14 ZSŠ, šek vystavený pro určitou osobu lze tedy převést indosamentem (rubopisem), i když nezní výslovně „na řad“. Šek vystavený pro určitou osobu s doložkou „nikoliv na řad“ nebo s jinou doložkou stejného významu lze převést jen ve formě a s účinky obyčejného postupu (cese). Šek lze indosovat (převést rubopisem) také na výstavce nebo na jakoukoliv jinou osobu šekově zavázanou. Tato osoba může šek dále indosovat. Indosace šeku nebude tak častá jako u směnky, a to kvůli krátké době jeho splatnosti. Pokud bude šek přece jen převáděn, bude se tak dít podobně jako u směnky rubopisem. Dále je stejně jako u směnky možné jej možnosti indosace doložkou „nikoliv na řad“ zbavit, pak jej bude možno převádět pouhou cesí.

[17] Ustanovení § 1103 NOZ.

[18] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 16.

3.3 Směnka a její typické znaky

Hlavním typickým znakem směnky je směnečná přísnost. Vzhledem k charakteru a účelu směnky je nezbytné, aby byla směnka vystavena přesně tak, jak stanoví zákon. Není tedy možné směnečná právní jednání vykládat v souladu se soukromoprávní zásadou, že „právní jednání se posuzuje podle úmyslu jednajícího; nelze-li úmysl zjistit, přisuzuje se projevu vůle významu, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen, připouští-li použitý výraz různý výklad, vyloží se k tíži toho, kdo jej použil jako první“.[19] Pro směnku je tedy typické vykonávat právní jednání přesně předvídané zákonem pod sankcí neplatnosti, jež doktrína nazývá směnečnou přísností rigor cambialis.

Náležitosti směnky jsou uvedeny v čl. I § 1 ZSŠ u směnky cizí a v § 75 u směnky vlastní. Těmito náležitostmi jsou:

I. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny, vyjádřené v jazyku, ve kterém byla tato listina sepsána,
II. bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu,
III. udání jména směnečníka,
IV. údaj splatnosti,
V. údaj místa, kde má být placeno,
VI. jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno,
VII. datum a místo vystavení směnky,
VIII. podpis výstavce u směnky cizí.

Pokud jde o šek, který musí rovněž splňovat určité náležitosti, nelze dle mého názoru hovořit o šekové přísnosti stejně jako o směnečné přísnosti. Šek podle čl. 2 § 1 ZSŠ obsahuje:

I. označení, že jde o šek, pojaté do vlastního textu listiny, vyjádřené v jazyku, ve kterém byla tato listina sepsána,
II. bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu,
III. jméno toho, kdo mí platit (šekovníka),
IV. údaj místa, kde má být placeno,

[19] Zákon 89/2012Sb., občanský zákoník, § 555, § 556, § 557.

V. datum a místo vystavení šeku,

VI. podpis výstavce.

Šek se svou podstatou blíží směnce cizí, neboť výstavce šeku přikazuje šekovníkovi – jiné osobě –, aby vyplatil majiteli šeku určitou peněžitou částku v určitém místě, avšak vždy jen na viděnou. Vystavit platnou směnku se zdá být značně jednodušší, neboť na rozdíl od šeku stačí na „libovolném kusu papíru“ uvést zákonné údaje. Směnky vystavované praxí však svědčí o opaku. Rád bych proto na tomto místě uvedl několik příkladů z judikatorní praxe, v nichž byla platnost směnky zpochybňována.

Jde například o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010 sp. zn. 29 Cdo 427/2009[20] ohledně výkladu § 75 ZSŠ, tedy jazykové jednotnosti směnky. Výstavce vystavil směnku vlastní na řad remitenta, kde se zavázal zaplatit částku uvedenou ve švýcarských francích. Jako označení této měny bylo ve směnce uvedeno *„swiss franks“* za částkou vyjádřenou slovy a následně za číselnou hodnotou ve směnce vyjádřené byla uvedena zkratka CHF. Směnka byla avalována. Ke dni splatnosti nebylo ze směnky zaplaceno nic, po vydání směnečného platebního rozkazu byly včas podány námitky ohledně jazykové nejednotnosti předmětné směnky. Nejvyšší soud konstatoval, že údaj číselného vyjádření směnečné sumy CHF (který odpovídá ČSN ISO 4217, kódy pro měny a fondy, vydané v prosinci 2002, jež je českou verzí mezinárodní normy ISO 4217:2001), což je kód pro švýcarský frank, a druhý údaj měny směnečné sumy, nacházející se u slovního vyjádření směnečné sumy a znějící *„swiss franks“*, jsou důvodem neplatnosti této směnky podle § 76 ZSŠ.

Další neméně zajímavé judikáty ohledně vyjádření platebního místa na směnce: Místní údaj pro placení může být dle současné judikatury vyjádřen velmi obecně, např. Česká republika.[21] Toto rozhodnutí je však odbornou veřejností velmi kritizováno.[22] I Kovařík[23] zastává názor, že pokud jde o samostatné určení místa, nedává zákon žádné vodítko, jak má být stanoveno. Vzhledem k již zdůrazněnému požadavku na určitost směnečných závazků je ovšem nutno vycházet z toho, že místo musí být stanoveno relativně určitě.

[20] *Právní rozhledy* 8/2011, str. 300.

[21] NS, sp. zn. 28 Cdo 4497/2009.

[22] ŘÍHA, M.; RYSLOVÁ, K. Konec směnečné přísnosti? In: *Právní rozhledy* 9/2011, str. 311.

[23] KOVAŘÍK 2011 op. cit.

Bránící této určitosti místa splatnosti bude v praxi zřejmě obec. Proto je nedostatečné určení místa splatnosti např. Česká republika či Čechy. Samozřejmě nelze přijmout údaj o místě splatnosti *„kdekoliv“* ani *„určení v Plzni nebo kdekoliv jinde“*.[24] Dále je možné vyjádřit platební místo méně obecně prostřednictvím města či obce, např. Praha,[25, 26] překážkou v tomto případě není, ani pokud existuje více obcí totožného názvu, např. Mníšek.[27]

Jako obsahující neurčitý údaj místa placení, a tedy i neplatnou označil ovšem Nejvyšší soud směnku, na které bylo uvedeno místo placení *„Jílovská P-4“*. Argument, že *„P-4“* je zcela formálně používaná zkratka pro Prahu 4, kterou směnečný věřitel dokazoval tím, že dopis jím poslaný na adresu *„Jílovská P-4“* bez problémů přišel, před soudem neuspěl.[28]

Pro platební místo není možné použít ani pouhé poštovní směrovací číslo, taková směnka byla vyhodnocena coby postrádající platební místo. Na tomto místě je nutno uvést, že v tomto případě směnka neplatná nebyla. ZSŠ totiž v čl. 1 § 2 odst. 3 pro směnku cizí a v § 76 odst. 3 pro směnku vlastní stanovuje v případě absence platebního místa právní fikci na tzv. zákonné platební místo.

Je však třeba poznamenat, že toto zákonné platební místo je možné použít subsidiárně, pouze v případě absence platebního místa na směnce; pokud je platební místo na směnce neurčité, je směnka neplatná.[29] A contrario bych ještě uvedl rozhodnutí, kdy Nejvyšší soud dovodil, že místo splatnosti na směnce vyznačené jako *„K.V.“* požadavek určitosti splňuje, jelikož nelze dle výkladu čl. 1 § 75 ZSŠ dovodit, že název obce uvedený na směnce coby platební místo musí být udán bez sebemenší odchylky od úředního názvu obce, postačí, když jej není možno zaměnit s jiným místem.[30]

Dle mého názoru nelze srovnáním těchto jednotlivých rozhodnutí, která spočívají v protichůdných názorech ohledně vyjádření platebního místa, nalézt logickou jednotnost výkladu správného určení platebního místa pomocí zkratek. Lze snad jen doporučit

---

[24] KOVAŘÍK, Zdeněk. Renesance směnky. In: *Právní praxe v podnikání*, 1993, č. 1, str. 14.
[25] CHALUPA 2008 op. cit., str. 37.
[26] NS, sp. zn. 29 Cdo 3106/2009.
[27] NS, sp. zn. 29 Cdo 3106/2009.
[28] VS v Praze, sp. zn. 12 Cmo 100/2010.
[29] NS, sp. zn. 29 Odo 1053/2004.
[30] NS, sp. zn. 29 Cdo 3817/2012.

vždy udávat platební místo zcela shodné s úředním názvem obce. Osobně bych směnku považoval za neplatnou, kdyby na ní bylo uvedeno jako platební místo *„K.V.“*.

Dále uvedu některá další rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se platebního místa u třetí osoby. Tak například:

Platební místo: *„Splatno v Kroměříži U: Česká spořitelna a. s. Praha 4, Olbrachtova 1929/62, organizační složka: oblastní pobočka ve Zlíně, pobočka v Kroměříži, Velké nám. 43*“. Tato směnka byla posouzena jako platná.[31] Na první pohled by se mohlo zdát, že směnka nabízí alternativní možnost plateb, což by vedlo k její jednoznačné neplatnosti,[32] ale výkladem dospěl Nejvyšší soud k rozhodnutí, že platební místo je v Kroměříži. S tímto názorem se neztotožňuji, protože platebních míst je uvedeno více. a tím pádem činí směnku absolutně neplatnou.

Platební místo: *„u Agrobanky Praha a.s, filiálky Pardubice, jednatelství Hradec Králové ve prospěch účtu č. x/x.“*. V tomto případě byly při splatnosti směnky všechny na směnce uvedené pobočky zrušeny. Nejvyšší soud dospěl k názoru, že *„z hlediska určitosti platebního místa není významné, zda se nachází v rámci směnkou vymezeného platebního místa více provozoven označené osoby, v nichž by mohla být směnka k placení předložena. V takovém případě by majitel mohl směnku k placení předložit podle své volby v kterékoli z nich. Přitom na povinnost zaplatit směnku bez jakýchkoli pochybností nemůže mít vliv ani skutečnost, že k datu její splatnosti v rámci vymezeného platebního místa provozovna osoby, u níž má být placeno, neexistuje (byla v mezidobí zrušena); rozhodující totiž je, že i nadále zůstává jednoznačně určené platební místo.“*[33, 34] Z výše uvedeného tedy vyplývá, že z předmětné směnky lze vyvodit splatnost v Hradci Králové, i když pobočky uvedené na směnce již v době splatnosti směnky neexistovaly. Toto rozhodnutí je dle mého názoru nesprávné, neboť se jedná o alternativní místo placení, což mě jednoznačně vede k názoru, že směnka nebyla platně emitována.

Platební místo: *„Komerční banka a.s., Praha 4“*. Za této situace se ve správním obvodu Praha 4 nalézalo dle tvrzení žalovaného šest poboček této banky. Nejvyšší soud usoudil,

[31] KOTÁSEK a kol. 2009 op. cit., s 40.
[32] NS, sp. zn. 20 Odo 1645/2005.
[33] NS, sp. zn. 29 Cdo 2352/2008.
[34] NS, sp. zn. 29 Cdo 1181/2009.

že se zde nejedná o alternativní místa placení a směnečník mohl plnit v kterékoliv z těchto poboček, a jednalo se tedy o platnou směnku.[35]

Platební místo: *„Komerční banka a.s.“*. Jde o případ, kdy bylo na směnce označeno platební místo prostřednictvím osoby bez současného uvedení místního údaje. Vrchní soud v Praze ve svém rozsudku uvedl, že platební místo je možné určit prostřednictvím osoby (viz výše), avšak není-li ze směnečné listiny patrné, v kterém místě se tato osoba má nacházet, takto vyjádřené platební místo nepostačuje. Předmětnou směnku tedy zneplatnil pro neurčitost platebního místa.[36] Jestliže tedy není platební místo uvedeno, jedná se o směnku absolutně neplatnou.

Domicil: *„Investiční a poštovní banka a.s.“*. Vrchní soud v Olomouci se v roce 2003 zabýval velmi podobným případem jako výše s tím, že tato směnka byla domicilována. Domicilační doložka stanoví, že směnka je splatná u třetí osoby, tato doložka přikazuje směnečnému věřiteli, aby předložil směnku k placení osobě, u které je směnka splatnou, tedy domicilátovi. Proto ji nelze předložit hlavnímu směnečnému dlužníkovi, akceptantovi (směnečníkovi) ani výstavci směnky vlastní.[37]

Vrchní soud v Olomouci zde judikoval, že *„na směnce uvedená Investiční a poštovní banka a.s. je osobou, u níž byla směnka splatná, tedy domicilem, který v sobě místo platební neobsahuje. Domicil v tomto případě funkci platebního místa neplní, je tedy třeba vycházet z § 76 ZSŠ, který stanoví, že vystavení směnky je místem platebním“*.

Je tedy možno dovodit, že v případě domicilované směnky je postačující určit místo placení prostřednictvím osoby bez nutnosti vymezit na směnečné listině, v kterém místě se má tato osoba nacházet, a naopak u směnky nedomicilované je nutné takové místo vymezit pod sankcí neplatnosti směnky? Nebo jen Vrchní soud v Praze zastává názor vyšší míry směnečné přísnosti než Vrchní soud olomoucký? Podle mého názoru je rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci nesprávné, neboť není v souladu s právní úpravou. Jestliže směnka obsahuje domicilační doložku, aniž by konkretizovala platební místo, není dle mého názoru namístě použít zákonnou subsidiární úpravu platebního místa výstavcova bydliště.

---

[35] NS, sp. zn. 29 Cdo 3964/2007

[36] VS v Praze, sp. zn. 5 Cmo 346/2003.

[37] CHALUPA 2008 op. cit., str. 51.

Splatno v „*Jan Novotný*“. V tomto případě opět nelze uvedený údaj považovat za platební místo. Platební místo absentuje, proto se opět použije subsidiární zákonné platební místo.[38]

Pokud tedy poslední zmíněný judikát postavím do kontrastu s rozhodnutím Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 346/2003 (platebním místem „*Komerční banka a.s.*“), lze rovněž spatřovat velmi zajímavý kontrast, který podle mého názoru plně nereflektuje zásadu právní jistoty. Pokud je platebního místo „*Komerční banka a.s.*“ posouzeno jako neurčité, a tedy způsobilé zneplatnit celou směnku, a soudem stejné instance posuzovaná směnka s údajem platebního místa „*splatno v Jan Novotný*“ postrádající platební místo je posouzena jako platná, způsobilá k plnění v „zákonném platebním místě“, vyvstává otázka, proč soud rozhodl tak rozporně. Dle § 13 NOZ, ve kterém je zakotveno, že „*každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v jeho podstatných znacích*“.

Je tedy snad právnická osoba „méně vázána“ na určité místo oproti osobě fyzické, která je nadána rozumem a smysly? Nebo snad má Komerční banka coby podnikatel[39] „vědět, co dělá“, a je tedy ze strany soudu na ni požadována vyšší formální směnečná přísnost? Z hlediska směnečné přísnosti považuji rozhodnutí Vrchního soudu v Praze za zcela nepochopitelné.

Závěrem mohu tedy konstatovat, že obecně doporučované místo, kde má být placeno, je platebním místem alespoň s uvedením obce. Takový údaj je možné použít s naprostou jistotou, aniž by charakter údaje mohl platnost směnky záporně ovlivnit. O praktičnosti detailního vymezení platebního místa s přílišnou přesností (ulice, číslo domu apod.) lze s úspěchem polemizovat. Domnívám se, že přílišně podrobně udané platební místo nemusí být vždy praktické.

Pokud se týká směnky domicilované, je třeba vždy konkrétně uvést nejen domiciliát i jeho sídlo, případně bydliště.

---

[38] ONDŘEJOVÁ, Dana. K některým otázkám vyjádření platebního místa na směnce (zejména prostřednictvím osoby) aneb Kde jsi, právní jistoto? In: *Právní rozhledy* 17/2013, str. 595.

[39] Ustanovení § 420 zákona č. 89/2012Sb., občanský zákoník.

Dalším typickým znakem směnky je její abstraktnost. Směnka neobsahuje vymezení věcného důvodu vzniku závazku, tedy kauzu. Směnečný věřitel nemusí při výkonu směnečné pohledávky prokazovat, za jakých okolností a proč jeho závazek vznikl, stačí mu jen platná směnka. Jejím vystavením a předáním oprávněné osobě, remitentovi, byl založen směnečný vztah, nezávislý na vztahu příčinném, který byl základem pro vystavení směnky. Tato obsahová nezávislost směnečného vztahu se projevuje v omezené uplatnitelnosti, nebo dokonce v absolutní neuplatnitelnosti obrany směnečného dlužníka proti výkonu směnečného práva, založeného na skutečnostech existujících mimo směnečný vztah.[40]

Tento charakteristický rys se projevuje i v neuplatnění základní občanskoprávně-procesní zásady, kdy důkazní břemeno nese žalobce. Kromě toho jsou zásadně omezeny námitky směnečných dlužníků, a to z hlediska časového, osobního i věcného.[41] Tato myšlenka byla explicitně vyjádřena v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 10. 2013, který se zabýval platností námitek podaných proti započtení pohledávky vůči blankosměnce: *„Je nutno si uvědomit, že námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu lze považovat za jakousi quasižalobu, kterou se žalovaný brání proti směnečnému platebnímu rozkazu a jejíž veškerá tvrzení je zásadně povinen prokázat, tak jak tomu bývá u žalobce a žalobních tvrzení v nezkráceném řízení.“*[42, 43]

Abstraktnost směnečného závazku je shodně vyjádřena také v rozsudku Vrchního soudu v Praze[44] ze dne 12. 4. 2011 a v nálezu Ústavního soudu[45] ze dne 23. 7. 2012. V obou těchto případech byla v rámci mimosměnečného závazku sjednána rozhodčí doložka pro řešení případných sporů. Dále byla emitována zajišťovací směnka pro případné neplnění závazků výstavce z předmětného mimosměnečného závazku řádně a včas. Po vydání směnečného platebního rozkazu byly žalovaným vzneseny námitky ohledně nedostatku „příslušnosti“ soudu prvního stupně. V obou případech soud konstatoval, že *„aby rozhodčí doložka zakládala pravomoc rozhodce, více rozhodců nebo stálého rozhodčího soudu i ve sporech směnečných, je nutné, aby byly směnečné spory přímo zmíněny“*. Dále pak konstatoval, že spor o směnky nelze podřazovat pod spory v sou-

[40] CHALUPA 2008 op. cit., str. 81.
[41] KOTÁSEK a kol. 2014 op. cit., str. 125.
[42] DERKA, Ladislav. Započítání pohledávky proti blakosměnce. In: *Obchodní právo* 12/2013, str. 451.
[43] VS, sp. zn. 9 Cmo 109/2013.
[44] VS, sp. zn. 9 Cmo 255/2010.
[45] ÚS, sp. zn. I. 2515/11.

vislosti s předmětnou (obecně právní – kauzální) smlouvou; jedná se o zcela samostatné spory s jiným právním základem. Výše uvedené se týká směnek jak platebních, tak i zajišťovacích.[46, 47]

Jedním z dalších velice typických znaků většiny směnek je jejich převod indosamentem (rubopisem, žirem). Indosament je směnečné prohlášení aktuálního směnečného věřitele na rubu či přívěsku (případně může být i na líci směnky),[48] kterým se směnka převádí. Toto prohlášení je oprávněn provést pouze aktuální směnečný věřitel. Indosament napsaný jakoukoliv jinou osobou je považován za nenapsaný. Pokud je indosament napsán na rubu směnky nebo na jejím přívěsku, jako podstatná náležitost plně postačuje podpis indosanta (převodce). Indosament vyhotovený na lícní straně převáděné směnky musí být opatřen kromě podpisu indosanta ještě převodní klauzulí. Zákon žádné konkrétní znění této převodní klauzule neuvádí, možností konkrétního znění této doložky je tedy celá řada. V praxi se nejčastěji používá doložka *„Za mě na řad XY“*, *„Za nás na řad XY“*, *„Zaplaťte na řad XY“*, *„Zaplaťte XY“* a podobně. K převodu práv ze směnky tedy plně postačí, když aktuální indosant (směnečný věřitel) napíše indosament na směnku či přívěsek a předá směnku indosatáři (nabyvateli). Tento formální, avšak velmi flexibilní a rychlý způsob převodu vlastnického práva je směnečnými věřiteli využíván nejčastěji. Další zákonem předvídanou možností převodu směnky je tzv. blankotradice či vyplnění blankoindosamentu. Výsledky tohoto převodu spočívají v tom, že převod vlastnického práva k předmětné směnce se uskuteční pouze předáním směnky novému nabyvateli, tedy pouhou tradicí. Každý oprávněný držitel je pak novým majitelem směnky. Protože blankotradici či vyplnění blankoindosamentu nelze na základě obsahu směnečných prohlášení zpětně vystopovat, lze je z pohledu obsahu směnečného vztahu vnímat tak, jako kdyby se vůbec neuskutečnily. I přesto z pohledu směnečného prohlášení „inominátní“ směnečný věřitel, jenž směnku nabyl blankotradicí či blankoindosamentem, požívá všechna práva, která z řádného směnečného převodu plynou. Kotásek[49] i Chalupa[50] se shodují, že převod blankotradicí či blankoindosamentem jsou sice podmíněny indosabilitou směnky a dále opatřením aktuálního

[46] SADECKÝ, Lukáš. Rozhodčí doložka a spory o zaplacení směnky. In: *Právní rozhledy* 18/2012, str. 650.

[47] DERKA, Ladislav. I. Rozhodčí smlouva a nároky ze směnky; II. Rubopisování směnky na jiného bez postoupení pohledávky, jejíž splnění je směnkou zajištěno; převod práva vyplnit blankosměnku. In: *Obchodní právo* 6/2011, str. 21.

[48] CHALUPA 2008 op. cit., str. 53.

[49] KOTÁSEK, Josef. *Úvod do směnečného práva.* Brno: Masaryova univerzita, 2002, str. 120.

[50] CHALUPA 2008 op. cit., str. 160.

blankoindosamentu, lze je ale považovat za zvláštní kategorii, od indosace oddělenou. Argumentují především faktem, že převod blankotradicí či vyplněním blankoindosamentu nenavozuje žádný ze základních účinků indosamentu, a proto se nemůže jednat o indosament,[51, 52] tedy účinky:

- převodní,
- záruční,
- legitimační,
- abstrakční.

Indosaci směnky zákon vylučuje v případě, kdy je opatřena tzv. rekta doložkou znějící „nikoliv na řad“, uváděnou zpravidla za jménem remitenta. Převod takové směnky se pak provádí cesí. Takový druh směnky jí ale odpírá její základní vlastnost a v praxi se vyskytuje velmi zřídka.

[51] KOTÁSEK 2002 op. cit., str. 111.
[52] CHALUPA 2008 op. cit., str. 151.

4 ZAJIŠŤOVACÍ A PLATEBNÍ FUNKCE SMĚNKY

Jak již vyplývá ze samotného úvodu, tuto kapitolu považuji v mé diplomové práci za stěžejní. Z toho důvodu je také členěna do velkého počtu podkapitol.

4.1 Zajištovací funkce

4.1.1 Pojem zajišťovací směnky (v kontextu směnky platební)

Funkce směnky nikde v zákoně nenajdeme. Jedná se pouze o doktrinální rozdělení, které není zcela jednotně vymezeno. Chalupa[53] se v rámci funkčního pojetí směnek omezil pouze na rozdělení směnek podle funkce na zajišťovací a platební, případně uhrazovací, což je synonymum. Kotásek[54] tuto základní bipartici rozšiřuje o třetí typ, a to směnku sankční, používanou v případech, kdy se ve směnečné smlouvě sjednává, že směnka bude uplatněna v případě, že dlužník nesplní své povinnosti ze smlouvy. Naproti tomu Kovařík[55] také vnímá jako hlavní funkce směnek funkce platební a zajišťovací, avšak tento výčet doplňuje ještě o vedlejší směnečné funkce, a to funkci úvěrovou a úložnou, přičemž funkci sankčních směnek vůbec nezmiňuje. Vzhledem k tomu, že směnky považuji primárně za nástroj platební a zajišťovací, budu se nadále podrobněji zabývat jen těmito dvěma funkcemi.

Pojem zajišťovací směnky coby ryze doktrinální pojem nepoužívá ZSŠ ani žádný jiný právní předpis. Jedná se o pojem, který reflektuje funkční vztah směnky vůči kauzálnímu okolí v konkrétním případě. Nejedná se tedy o zvláštní typ směnky, její formy, druhy či redukce jsou zcela shodné se všemi ostatními typy směnek popsanými výše. Zajišťovací směnka tak označuje *„skutečnost, že určitá směnka v určitém čase plní ve vztahu k jiným právům a povinnostem, obvykle nesměnečné povahy, funkci zajištění těchto práv a povinností“*.[56] Zajišťovací směnku je možno považovat za protipól ke směnce platební. Je neslučitelné, aby jedna směnka plnila při zafixování k určitému časovému okamžiku funkci jak zajišťovací, tak i platební. Je však možné, aby jedna

[53] CHALUPA 2009 op. cit., str. 30.
[54] KOTÁSEK a kol. 2014 op. cit., str. 202, 203.
[55] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění.* Praha: C. H. Beck, 2002, str. 3.
[56] KOVAŘÍK 2002 op. cit., str. 3.

směnka přešla za dobu své existence jednou nebo dokonce vícekrát z jedné funkce do druhé na základě mimosměnečného smluvního ujednání účastníků směnečného vztahu.

4.1.2 Nepravá akcesorita a nepravá subsidiarita zajišťovací směnky

Na rozdíl od ostatních doktrinálně vymezených typů výše zmíněných směnek je účel zajišťovací směnky jen subsidiární. Účel její emise se týká pouze případů, že dlužník z příčinného právního vztahu nebude svůj peněžitý dluh plnit řádně a včas. Je však namístě zmínit zde základní vlastnost kterékoliv směnky, a to její abstraktnost. Abstraktnost směnky je dána její vlastní kauzou, tedy faktem, že směnečná pohledávka, do směnky inkorporovaná, je vlastním titulem k plnění, nezávislým na jiných právních či skutkových okolnostech. Nastává zde tedy rozpor mezi abstraktností zajišťovací směnky a subsidiaritou či akcesoritou mezi předmětnou směnkou a mimosměnečnou pohledávkou, kterou má směnka zajišťovat. S touto nelehkou otázkou se právní doktrína dodnes vyrovnává s potížemi a je těžké dát jednoznačnou odpověď, který z těchto principů musí ustoupit. Obecně lze však říci, že v případě zajištění příčinného vztahu zajišťovací směnkou není pohledávka inkorporovaná do zajišťovací směnky akcesorická ani subsidiární. Pokud však směnečný dlužník namítne, že neexistuje pohledávka, k jejímuž zajištění byla uplatněná směnka řádně emitována, případně namítne, že není v prodlení s uspokojením této pohledávky, bude jeho obrana v případě příznivé shody okolností (o této shodě okolností budu hovořit v kapitole 4.1.8 Možnosti zneužití zajišťovací směnky) důvodná, a pokud se tato důvodnost také prokáže, tak i úspěšná. Jedná se tedy o zvláštní typ akcesority a subsidiarity, jež jsou doktrinálně nazývány nepravou subsidiaritou a nepravou akcesoritou.[57]

Tuto doktrinální teorii bych rád podepřel judikátem Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 10. 2006. [58] Zde se remitent zajišťovací směnky domáhal vydání směnečného platebního rozkazu proti vícero dlužníkům z příčinné pohledávky. Proti směnečnému platebnímu rozkazu byly včas podány dvě námitky:

[57] CHALUPA 2009 op. cit., str. 50.

[58] VS, sp. zn. 12 Cmo 210/2006 (DERKA, Ladislav. I. Námitka směnečného dlužníka, že hrozí bezdůvodné obohacení majitele směnky z důvodu paralelní žaloby o zaplacení směnkou zajištěné pohledávky vedle žaloby o zaplacení směnky; námitka, že splnění kauzálního závazku může být zajištěno jen jednou směnkou. In: *Obchodní právo* 8/2010, str. 13).

1. Žalobce neuvedl, že se jednalo o blankosměnku zajišťující splacení úvěru, a zatím není zřejmé, zda bude úvěrový dluh zaplacen, neboť se žalobce paralelně domáhá u jiného místně a věcně příslušného soudu zaplacení předmětného úvěru. Hrozí zde tedy bezdůvodné obohacení na straně žalobce.

2. Není možné zajistit tentýž dluh vícero směnkami a k vymáhání ze směnky mělo dojít až po vyčerpání všech způsobů zajištění úvěru.

Právní věta:[59]

1. Pokud dlužník po zaplacení směnky splnil zajišťovaný závazek, jednalo by se o plnění bez právního titulu a věřitel by byl nucen toto plnění vrátit kauzálnímu dlužníkovi dle § 451 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,[60] podle dnešní právní úpravy dle § 2991 odst. 2 NOZ. Pokud budou po vydání směnečného platebního rozkazu kauzální dluh či některá ze směnek předmětný dluh zajišťujících splněny, ubrání se směnečný dlužník ve vykonávacím řízení odkazem na § 268 odst. 1 písm. h či písm. g OSŘ. V rámci probíhajícího soudního řízení o úhradě úvěru zajištěného směnkami je to pro směnečné řízení irelevantní. Zajišťovací směnky nejsou akcesorické ani subsidiární závazky k jinému závazku.[61]

2. Splnění kauzálního dluhu může být stejně jako u jiných zajišťovacích institutů, jako je věcné břemeno či zástavní právo, zajištěno neomezeným počtem zajišťovacích směnek.

4.1.3 Účel zajišťovací směnky

Při postupném porovnávání směnky s jinými zajišťovacími instituty upravenými soukromoprávními předpisy, jako jsou zástavní právo a zadržovací právo, ručení,

[59] DERKA 2010 op. cit., str. 13.

[60] Tento zákon byl k 31. 12. 2013 derogován NOZ.

[61] Tato dnění teorie je plně v souladu se směnečnou teorií vyjádřenou již Švamberkem pro výklad zákona č. 1/1928 Sb. účinného do 31. 12. 1949. *„Rozdíl mezi směnkami krycími a směnkami danými za účelem placení záleží v tom, že na rozdíl od posledně uvedených prevaluje neboli má přednost při směnkách krycích obligace základní před směnečnou obligací. Můžeť býti krycí směnka uplatňována pravidelně teprve tehdy, když dlužník nevyhověl svému základnímu závazku, jinými slovy když nezaplatil základní pohledávku při její splatnosti. Není však třeba, aby majitel krycí směnky musil nejprve žalobou uplatňovati základní pohledávku. Vždyť krycí směnka slouží právě k tomu, aby věřitel nemusil žalovati obecněprávně, nýbrž aby měl všechny výhody směnečné žaloby“*(ŠVAMBERK, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha: Knihtiskárny Palásek a Kraus, 1947, str. 201). Pojem krycí směnka je třeba vnímat dle současné směnečné terminologie za směnku zajišťovací.

finanční záruka, zajišťovací převod práva, dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů, závdavek či finanční zajištění, docházím k názoru, že hlavním účelem úpravy těchto institutů je přínos věřiteli v podobě dalšího dlužníka nebo majetkové jistoty, tedy jeho přednostního uspokojení při zákonem předvídaném zpeněžení určité věci, případně jistoty jemu propadlé. Co se týče majetkové jistoty, tu směnka nepřináší nikdy. Navýšení počtu dlužníků předmětného dluhu, který směnka zajišťuje, je dle mého názoru možné jen v případech, kdy je ze směnky zavázáno více osob, tedy v případech, kdy více osob vystavilo směnku, což je dle § 47 odst. 1 ZSŠ možné, dále pak je možné rozšířit počet účastníků v podobě rukojemského prohlášení, akceptu u směnky cizí či přijetí pro čest. Tento případ bude však spíše ojedinělý a osobně jej považuji spíše za doprovodný jev v rámci aplikace zajišťovací směnky. Z tohoto pohledu je směnka nástroj pro věřitele velmi skoupý a neúčinný.

Proč tedy zajišťovací směnku využívat? Směnka jako zajišťovací instrument přináší na straně věřitele jinou nespornou výhodu, kterou žádný jiný druh zajištění neposkytuje, a to zpravidla lepší procesní postavení při uplatňování práva na plnění. Základní vlastností směnky, jak je patrné z předchozího výkladu, je totiž její abstraktnost, tedy její nezávislost na příčinné pohledávce, je sama o sobě kauzou. Proto je dlužník při podání žaloby a následném vydání směnečného platebního rozkazu ve velmi svízelné situaci. Musí v 15denní lhůtě[62] podat odůvodněné námitky,[63, 64, 65] na jejichž základě soud vydaný rozkaz zruší.

---

[62] Tato lhůta byla původně pouze 3denní, avšak dne 16. 12. 2012 byla ústavním nálezem 369/2012 Sb. derogována část § 175 OSŘ, a to ve slovech „do tří dnů“ a ve slovech „v téže lhůtě“. Dále byla zákonem č. 404/2012 Sb. tato lhůta prodloužena na 8 dní, následně zákon č. 42/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů (o obětech trestných činů), s účinností od 1. 5. 2013 změnil ustanovení § 175 OSŘ tak, že námitky směřující proti směnečnému platebnímu rozkazu musí být podány do 15 dní. V neposlední řadě byla také zákonem č. 293/2013 Sb. s účinností od 1. 1. 2014 vyloučena i náhradní forma doručení směnečného platebního rozkazu.

[63] VS ze dne 21. 3. 2011, sp. zn. 9 Cmo 4/2011. Obecně vznesená námitka formální neplatnosti směnky, aniž je konkrétně uvedeno, z jakého důvodu považuje žalovaný směnku za neplatnou, není důvodem ke zrušení směnečného platebního rozkazu. Taková námitka je neprojednatelná, neboť soud nemá možnost formální platnost směnky projednat (Obchodní právo 6/2002, str. 227).

[64] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 29 Cdo 2270/2007; Beck-online op. cit. Námitka proti směnečnému platebnímu rozkazu, že konkrétní pohledávku, k jejímuž zajištění podle ujednání účastníků směnka sloužila, již žalovaný zaplatil, je ve smyslu ustanovení § 175 OSŘ odůvodněnou námitkou i tehdy, není-li v ní uvedeno, kdy (popř. jakým způsobem) k zaplacení došlo.

[65] Z usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 1. 2009 sp. zn. 12 Cmo 316/2008 (Obchodní právo 3/2010, str. 35). Námitka místní nepříslušnosti musí být vznesena jako první procesní úkon ve lhůtě pro podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu, nikoliv až do konce prvního jednání podle § 114c OSŘ, jako je tomu u platebního rozkazu.

4.1.4 Směnečná ujednání vedoucí k zajištění příčinného závazkového vztahu

Nejčastějším směnečným ujednáním vedoucím k zajištění předmětné příčinné pohledávky je vystavení směnky. Existují však i jiné způsoby, jak je možno směnečný zajišťovací úkon provést. Jedná se o akceptaci cizí směnky, avalování směnky, převod směnky a zastavení směnky.

U akceptace cizí směnky se postupuje tak, že věřitel vystaví cizí směnku na vlastní řad, což je jedna ze dvou povolených forem redukovaných směnek[66]. Dlužník tuto směnku akceptuje. K zajištění příčinné pohledávky slouží tedy pouze přijetí této směnky. Tento druh zajištění příčinné pohledávky nepovažuji za zcela vhodný, neboť se zde naskýtá řada potenciálních problémů, z nichž nejzávažnější spatřuji ve faktu, že výstavce takové směnky je zároveň remitentem, a pokud bude chtít takovouto směnku indosovat, dostává se do nesnadné situace coby dlužník z pozice výstavce předmětné směnky. Z tohoto směnečného závazku je možné se vyvázat doložkou „sine obligó“ z pozice remitenta (indosanta), ale je zřejmé, že tímto aktem stále zůstává zavázán coby výstavce. Dle mého názoru neexistuje žádná možnost, kromě vyřazení této směnky z oběhu a nahrazení směnkou jinou, jak se tohoto závazku zbavit. Kovařík[67] jasně říká, že smluvní záměna jednoho dlužníka jiným není možná. Dlužník sám se nemůže zprostit svého závazku tak, že z tohoto závazku sám vystoupí a na své místo postaví jinou osobu, a to ani když s tím majitel směnky jako věřitel souhlasí.

Další možností je avalování směnky, což je poměrně jednoduchý úkon, kdy avalista připojí svůj podpis na líci směnky. Tím se – aniž by uvedl jméno avalanta – ze zákona stává ručitelem za výstavce. Tento úkon má za následek zvýšení počtu směnečných dlužníků. U převodu směnky je situace jiná než ve dvou předchozích případech, kdy byla směnka emitována za účelem zajištění příčinné pohledávky. U převodu směnky jako zajišťovacího směnečného prostředku může dlužník (nemusí se jednat o dlužníka, zajišťovací směnkou ve prospěch věřitele příčinné pohledávky se může převodem směnky zaručit i třetí osoba) převést příčinné pohledávky směnkou na svého věřitele. Věřitel tak získává směnku, z níž je mu jeho mimosměnečný dlužník zavázán jako indosant, kromě něj však získává také jistotu v podobě původních směnečných dlužníků, jež byli ze směnky zavázáni dlužníku mimosměnečné pohledávky. Poslední možností je zastavení směnky. Postup je ve všech rysech stejný jako u zajištění

[66] Více o redukovaných směnkách viz kapitola 3.1 Směnka.

[67] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 132.

převodem směnky, jen s výjimkou, že mimosměnečný věřitel nabývá směnku nikoliv z pozice indosatáře, ale zástavního věřitele na základě zástavního indosamentu, který může například znít, jak uvádí čl. I § 19 ZSŠ, *„hodnota k zajištění, hodnota v zástavě nebo jinou doložku vyjadřující zastavení“*. Ačkoliv ZSŠ v uvedeném ustanovení zákonodárce hovoří o majiteli, jedná se o pouhého držitele směnky. V rámci zajišťování mimosměnečných závazků není vyloučena ani kombinace těchto rozličných ujednání.

Jako nejtypičtější příklad bych uvedl zajištění úvěru pro právnické osoby určené k podnikatelským účelům, které spočívá v kombinaci vystavení a avalování směnky. Právnická osoba v pozici směnečného dlužníka vystaví vlastní směnku na řad poskytovatele úvěru. Tuto směnku pak následně avalují společníci směnečného dlužníka, což zakládá vyšší míru zajištění při poskytování předmětného úvěru, neboť úvěrující se může zhojit jak na majetku úvěrovaného, tak na osobních avalech společníků.

4.1.5 Povaha a deklarace zajišťovací směnky

Jak již bylo řečeno výše, pojem zajišťovací směnka je ryze pojem právní nauky, a je tedy logické, že zajišťovací povaha směnky není z obsahu směnečné listiny patrná. Ta je totiž dána účelem, pro který byla směnka emitována, avalována, akceptována, zastavena či převedena.[68] Žádná právní norma však nezakazuje účel emise směnky do vlastního textu listiny vyjádřit. Nutno však konstatovat, že při srovnání skutečného účelu emise směnky a deklarace účelu emise směnky ve vlastním textu listiny má deklarace zanedbatelný význam a není nikterak způsobilá učinit ze směnky směnku emitovanou k zajištění pohledávky, jestliže byl účel vydání této listiny jiný. Tedy stručně řečeno: Zákon taxativně vymezuje minimální základní obsah směnky a ustanovení o účelu emise směnky do ní nepatří. Taková deklarace je tedy na základě obecné soukromoprávní zásady legální licence možná, ale nemá žádný vliv na fakt, zda směnka plní zajišťovací funkci, či nikoliv. Je tedy namístě se ptát, proč se taková deklarace vůbec používá, když nemá žádný význam. Přestože výslovná deklarace zajišťovací povahy směnky nemá v jejím vlastním textu žádný vliv na povahu směnky, není začlenění doložky deklarující zajišťovací povahu směnky bez významu. Hodnotová doložka konstatující fakt, že směnka byla emitována za účelem zajištění pohledávky, je způsobilá směnečným dlužníkům značně usnadnit obranu vůči excesivnímu uplatnění

[68] Více viz kapitola 4.1.4 Směnečná ujednání vedoucí k zajištění příčinného závazkového vztahu.

zajišťovací směnky.[69, 70] Taková doložka může směnečnému dlužníkovi zjednodušit prokázání:

- zajišťovací povahy směnky,
- identity zajištěné pohledávky (je-li ovšem příslušná doložka dostatečně podrobná),
- povahy a rozsahu excesu při uplatnění směnky, a konečně
- vědomé jednání věřitele na škodu dlužníka při nabývání směnky.

4.1.6 Úplná zajišťovací směnka a blankosměnka

Pokud porovnám zajišťovací směnku s jinými občanskoprávními zajišťovacími nástroji (finanční záruka, zajišťovací převod práva, dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů, závdavek či finanční zajištění), zjišťuji, že u zmíněných občanskoprávních institutů nehraje výše pohledávky, k jejímuž vymožení dochází, ani doba uplatnění žádnou roli. Není zde tedy nutné vědět, v jakém rozsahu nebyla pohledávka uspokojena ani kdy k uplatnění zajišťovacího prostředku dojde. Co se týče zajišťovací směnky, je situace jiná. Zajišťovací směnka je ohledně výše zajištění limitována výší směnečné sumy a okamžik možné uplatnitelnosti směnečné pohledávky je limitován datem splatnosti směnky. Aby tedy věřitel mohl svou směnečnou pohledávku v případě, že mimosměnečný dlužník nebude plnit řádně a včas, efektivně uplatnit, je nutné ji uplatnit v době, kdy se mimosměnečná pohledávka stane splatnou, a zároveň musí směnka znít na směnečnou sumu, která plně pokrývá výši zajišťované pohledávky. Ovšem kdy (jestli vůbec) a v jaké výši se pohledávka stane splatnou a bude nutné zajišťovací směnku uplatnit, nelze předem říci.

Kromě výše řečeného není nijak neobvyklé, že věřitel musí počítat ještě s další proměnou v podobě smluvních pokut či úroků z prodlení, jež je nutné k zajištěné pohledávce také přičítat, aniž by byla dopředu známa jejich výše. V rámci emise zajišťovací směnky existují pro věřitele dvě možnosti.

Prvním je vystavení úplné zajišťovací směnky na věřitelův řad či vystavení blankosměnky rovněž na řad věřitele.

---

[69] Více viz kapitola 4.1.8 Možnosti zneužití zajišťovací směnky.

[70] CHALUPA 2009 op. cit., str. 53.

Úplná zajišťovací směnka se potýká se dvěma výše zmíněnými problémy. Pokud jde o výši směnečné sumy, která se dá jen těžko odhadnout, lze věřiteli silně doporučit stanovení výše směnečné sumy s dostatečnou rezervou, tedy nejen ve výši zajišťované pohledávky, ale i jejího příslušenství. Pokud částka směnečné sumy v neomezeném rozsahu překračuje výši zajišťované pohledávky, nečiní to žádný hmotněprávní problém, jelikož směnečný věřitel se nemusí dožadovat plnění do výše směnečné sumy, ale může žádat částku jakkoliv nižší, než je směnečná suma. Pokud bude žádat více, než mu ze zajištěné pohledávky náleží, ubrání se dlužník námitkou, kterou vylíčí důvod směnky, tedy specifikuje dluh, jehož splnění bylo směnkou zajištěno.[71] Problém však může nastat v případě neochoty dlužníků vstupovat do závazků, kde bude nominální hodnota směnečné sumy tak vysoká. Ohledně splatnosti je efektivní, aby směnka mohla být předložena dlužníkovi kdykoliv po vzniku zajištěné pohledávky, aby nárok ze směnky nebyl promlčen při trvání zajišťované pohledávky a v neposlední řadě také aby směnka v okamžiku splatnosti nenavodila fikci prezentace. Z těchto důvodů nedoporučuji zajišťovat dluh fixní směnkou ani datosměnkou.[72] Jako vhodný nástroj lze naopak doporučit vistasměnku, případně i lhůtní vistasměnku, díky nimž může věřitel regulovat dobu splatnosti zajišťovací směnečné pohledávky předložením směnky k placení. Pokud se jedná o zajištění dlouhodobé pohledávky (doba splatnosti delší než jeden rok), lze věřiteli silně doporučit, aby si nechal při emisi směnky výstavcem prolongovat prezentační lhůtu,[73] a to nejlépe až do data posledního řádného dílčího plnění poskytovaného dlužníkem zajišťované pohledávky.

Druhou možností věřitele je nechat si výstavcem vystavit blankosměnku na svůj řad. Blankosměnka je zvláštní typ směnky, tento pojem je používán pouze v právní nauce a nikde v zákoně jej nenajdeme. Její zvláštností je fakt, že blankosměnka v základní podobě nesplňuje všechny náležitosti, které ZSŠ v § 2 odst. 1 pro směnku cizí a v § 76

[71] DERKA, Ladislav. Kauza směnky. In: *Obchodní právo* 10/2013, str. 367; rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 2013, sp. zn. 9 Cmo 525/2012. Není-li v námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu vylíčen důvod směnky (její kauza), nemůže žalovaný uspět s kvantitativní námitkou, tj. s námitkou do výše směnečného peníze, a to ani v případě, že v řízení vyjde najevo kauza směnky (případně jiná kauza směnky, než kterou tvrdil žalovaný v námitkách) a bude zjištěno, že výše směnkou zajišťovaného dluhu je nižší než výše směnečné sumy.

[72] ZSŠ ve svém čl. 1 § 33 zakotvuje čtyři druhy splatnosti směnky, a to „na viděnou“, označovanou též „vistasměnka“, „na určitý čas po viděné“, označovanou též „lhůtní vistasměnka“, „na určitý čas po datu vystavení“, též označovanou „datosměnka“, nebo „na určitý den“, v právní teorii nazývanou též „fixní směnka“.

[73] ZSŠ, čl. 1 § 34 odst. 1. Směnka na viděnou je splatná při předložení. Musí být předložena k placení do jednoho roku od data vystavení. Výstavce může tuto lhůtu zkrátit nebo určit lhůtu delší. Indosanti mohou lhůtu zkrátit.

odst. 1 pro směnku vlastní předpokládá, resp. alespoň jedna obligatorní náležitost musí chybět. Na rozdíl od směnek neplatných v důsledku alespoň jedné chybějící podstatné náležitosti je blankosměnka zárodkem platné směnky. Prázdná místa[74] jsou zde vynechána záměrně s tím, že emitent, tedy výstavce této neúplné směnky, uděluje mimosměnečné oprávnění, na jehož základě je za určitých předem předvídaných okolností remitent, resp. majitel směnky oprávněn prázdná místa doplnit, tím „zhojit“ její neúplnost, a získat tak platnou směnku. Na tomto místě je třeba zmínit, že blankosměnka nemusí mít jen podobu nevyplněné základní směnky, takto neúplná směnka může být emitována rovněž v podobě blankoavalu či blankoakceptu. Tyto dvě podoby jsou však ve srovnání s emitováním základní směnky využívány velmi zřídka[75] a pro účely této práce nehrají dle mého názoru žádnou roli, proto pokud budu dále hovořit o blankosměnce, budu tím vždy mínit jen blankosměnku v podobě neúplné základní směnky. Na rozdíl od právní doktríny, která se problematice blankosměnky věnuje velice podrobně, je jejím zákonným podkladem velmi strohé ustanovení § 10 ZSŠ. Toto velmi skoupé ustanovení má však pro blankosměnky zásadní význam. Nebýt ho, museli bychom při určení platnosti takové směnky postupovat dle § 69, a osoby, jež by se podepsaly pod takovou neúplnou listinu, by tedy nemohly nikdy vstoupit do směnečného vztahu coby dlužníci. Zmíněný § 10 však dává možnost latentního dlužníka, který se při splnění sjednaných podmínek stane dlužníkem směnečným.

Blankosměnku tedy dělí od neúplné (neuplatnitelné) směnky akcesorická dohoda o vyplnění směnky. Takovou dohodu předpokládá již zmíněný § 10, ale nikterak ji neupravuje, podobně jako celý ZSŠ, a dokonce ani žádný jiný zákon. Jedná se tedy o mimosměnečný inominátní kontrakt, ve kterém výstavce směnky uděluje oprávnění vyplnit na emitované blankosměnce prázdná místa. Takové smlouvě není stanovena žádná forma, není tedy výjimkou, že je stanovena konkludentně. Je-li jasné, že žádná výslovná smlouva o vyplnění neexistuje, a na druhé straně je stejně evidentní, že někdo vědomě podepsal listinu, která jej nemohla nechat na pochybách o své povaze a ze které bylo zřetelně patrné, že není úplná, lze existenci konkludentní, faktické dohody považovat za velmi pravděpodobnou. Proč by se jinak dotyčná osoba na takovou listinu podepisovala? Podepsaný by tedy musel poměrně spolehlivě prokázat, že navzdory jeho

[74] Kromě podpisu výstavce se žádná obligatorní náležitost blankosměnky nepředpokládá, blankosměnkou může tedy být i podepsaný čistý papír, pokud je uděleno dostatečné vyplňovací oprávnění k takové latentní směnce. Nejčastěji se však jedná o blankomísta jen v podobě data splatnosti a výši směnečné sumy.

[75] CHALUPA 2008 op. cit., str. 83.

podpisu žádná, ani nevýslovná, dohoda nevznikla. To však vyžaduje poměrně důkladná tvrzení a spolehlivé důkazy o tom, jaké tedy vlastně byly důvody podpisu.[76]

S ohledem na výše zmíněné bych dlužníkovi rozhodně nedoporučil spokojit se s konkludentní formou dohody o vyplnění blankosměnky, neboť při kauzálně excesivním vyplnění blankosměnky remitentem, resp. majitelem směnky, nese důkazní břemeno dlužník, a nikoliv žalovaný[77]. V běžné praxi se lze setkat také s pouhým písemným prohlášením, toho, kdo remitentovi uděluje vyplňovací právo, o tom, jak a za jakých podmínek má být směnka vyplněna. Takové prohlášení je jednostranným úkonem a nelze jej ztotožňovat se smlouvou, resp. dohodou, která má vždy povahu alespoň dvoustranného právního aktu. Takové prohlášení tedy nelze podřadit ani pod § 10 ZSŠ, který výslovně uvádí, že se musí jednat o ujednání, tedy smlouvu. Takové prohlášení má význam důkazní. Směnečný věřitel jím získává důkaz o tom, že byla sjednána neformální, konkludentní dohoda o vyplnění blankomíst na směnce a jejich vymezení. Díky takovému prohlášení je v rámci případného soudního sporu postavení směnečného věřitele velmi silné a jen těžko si lze představit, že by směnečný dlužník dokázal unést důkazní břemeno, pokud bude směnka vyplněna v souladu s tímto prohlášením.

Můžeme tedy shrnout, že blankosměnka je svým charakterem přímo předurčena pro zajištění závazků. Bohužel je nutno poznamenat, že blankosměnka skýtá i určitá vážná úskalí pro věřitele, a hlavně pro dlužníka. Při vystavení blankosměnky, udělení vyplňovacího prohlášení či sjednání dohody o vyplnění blankosměnky se lze dopustit mnoha chyb, které často věřiteli znemožní uspokojit svou pohledávku. Co se týče úskalí pro dlužníka, podpisem na blankosměnku se do značné míry „dává všanc“ svému směnečnému věřiteli, pokud tuto směnku osamostatní od zajišťované pohledávky a rubopisuje.[78]

---

[76] KOVAŘÍK 2002 op. cit., str. 80.

[77] DERKA, Ladislav. K důkaznímu břemenu u námitky nepravosti podpisu na směnce; k rozporným tvrzením v námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu – ust. § 101 odst. 1 písm. b) OSŘ – čl. I § 69 zákona směnečného a šekového č. 191/1950 Sb. In: *Obchodní právo* 5/2013, str. 185; rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 3. 2012 sp. zn. 9 Cmo 571/2012 uvádí že námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu lze považovat za jakousi „kvazižalobu“, kterou se žalovaný brání proti směnečnému platebnímu rozkazu a jejíž veškerá tvrzení je zásadně povinen prokázat, tak jak tomu bývá u žalobce a žalobních tvrzení v nezkráceném řízení. Znamená to, že tato tvrzení musí být natolik určitá, aby bez jejich dalšího doplňování bylo možné námitkové „kvazižalobě“ vyhovět a zrušit směnečný platební rozkaz.

[78] Více viz kapitola 4.1.8 Možnosti zneužití zajišťovací směnky.

4.1.7 Zajištění spotřebitelského úvěru směnkou

Zajištění spotřebitelského úvěru zajišťovací směnkou bývalo velmi oblíbenou podnikatelskou praxí.[79] Vzhledem k výše popsaným vlastnostem směnky je však jasné, že v případě neznalosti směnečného práva se může osoba směnkou zavázaná dostat na velmi „tenký led“ a zaplatit svou neznalost velkou finanční ztrátou. Toto pravidlo platí dvojnásob u spotřebitelů[80], kteří mají obecně malou právní znalost, přičemž zákonodárce má stále tendence tuto masu legislativně chránit zvláštními povinnostmi pro podnikatele vstupující se spotřebitelem do závazku, zvláštními právy spotřebitelů při vstupu do závazku s podnikatelem, výkladem konkrétní smlouvy ve prospěch spotřebitele, pokud je možných více výkladů apod. Stejně tak tomu je i u zajišťovacích směnek, kde se spotřebitel často dostane do nelehké situace a je vydán „všanc“ svému směnečnému věřiteli.

Na tyto nekalé praktiky reagovala legislativa, a to zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru. Tento zákon obsahoval v § 18 ustanovení: *„Splácí-li spotřebitel spotřebitelský úvěr prostřednictvím směnky nebo šeku nebo zajišťuje-li jimi jeho splacení, musí si věřitel počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr.“* Zákon tedy zajištění spotřebitelského úvěru obecně připouštěl. Aby se mohl dlužník v námitkách proti vydanému směnečnému platebnímu rozkazu účinně bránit, musely být kumulativně splněny tyto podmínky: Muselo se jednat o spotřebitelský úvěr,[81] muselo se jednat o právní vztah věřitele[82] a spotřebitele a nesmělo se jednat o právní vztahy taxativně vymezené,[83] které aplikaci zákona č. 145/2010 Sb. vylučovaly. Výklad tohoto ustanovení byl však problémový a formulace předmětného § 18 byla často považována za

[79] KOTÁSEK, Josef [online]. [Cit. 1. 6. 2016.] Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/jaro2006/MV838Zk/um/1250607/1_Spotrebitelske_smenky_komparace.pdf.

[80] Definice spotřebitele je uvedena v § 419 NOZ. Spotřebitelem je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná. Jako lex specialis definice spotřebitele § 3 písm. a) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru: Spotřebitelem je fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.

[81] Ustanovení § 1 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru. Spotřebitelským úvěrem se rozumí odložená platba, půjčka, úvěr nebo jiná obdobná finanční služba poskytovaná nebo přislíbená spotřebiteli věřitelem nebo zprostředkovatelem.

[82] Ustanovení § 3 písm. b) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru. Věřitelem je osoba nabízející nebo poskytující spotřebitelský úvěr v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.

[83] Ustanovení § 2 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru.

nešťastnou,[84] např. zachování veškerých práv spotřebitele, která pro něj vyplývají ze smlouvy, jejímž prostřednictvím se sjednává spotřebitelský úvěr. Důsledně vzato by v této souvislosti měl věřitel brát ohled toliko na práva vyplývající ze smlouvy, a nikoliv veškerá práva příslušející spotřebiteli pohledem zákona o spotřebitelském úvěru, a tedy ani na práva příslušející spotřebiteli v důsledku případného porušení tohoto zákona věřitelem. Dalším výkladovým problémem je část: *„Splácí-li spotřebitel prostřednictvím směnky … nebo zajišťuje-li jimi…“* O faktu, že předmětné ustanovení se týká směnek zajišťovacích, jakož i směnek platebních typů pro solvendo[85] není tedy pochyb. Ale padá věcná působnost této právní normy i na směnky pro soluto? Směnka pro soluto, která ruší původní závazek a nahrazuje jej novým, čistě směnečným, je dle mého názoru mimo působnost předmětného § 18, neboť se zde jedná o privativní novaci a původní závazek zde nehrál žádnou roli. Tento paragraf byl zcela nahrazen novou formulací na základě novely[86] účinné od 25. 2. 2013 v tomto znění:

1) *Ke splacení nebo zajištění splacení spotřebitelského úvěru nelze použít směnku nebo šek.*
2) *Věřitel a zprostředkovatel společně a nerozdílně odpovídají spotřebiteli za škodu způsobenou porušením povinnosti stanovené v odstavci 1.*
3) *Ke splnění nebo zajištění splnění povinnosti vyplývající ze smlouvy, ve které se sjednává zprostředkování spotřebitelského úvěru, nelze použít směnku nebo šek. Zprostředkovatel odpovídá spotřebiteli za škodu způsobenou porušením povinnosti stanovené ve větě první.*

Toto ustanovení tedy zcela zjevně vylučuje použití směnek při poskytování spotřebitelských úvěrů a jednoznačně se vztahuje i na vystavování směnek pro soluto. Je zde tedy zřejmá vůle zákonodárce zabránit jakémukoliv uplatňování směnek v oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů. V rámci předmětné novely byl do zákona č. 145/2010 Sb. vložen § 20, který opravňuje Českou obchodní inspekci, jež vykonává dle tohoto zákona v oblasti vydávání zajišťovacích směnek v rozporu s § 18 správní dozor, uložit sankci do výše 20.000.000 Kč. Při aplikaci nového znění § 18 bych poukázal na judikát Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 2. 2014, sp. zn. 104 VSPH 26/2014, který říká, že směnečná

[84] SADECKÝ, Lukáš. Směnka a spotřebitelský úvěr. In: *Právní rozhledy* 2/2013, str. 52.

[85] Problematika směnek pro soluto a pro solvendo je podrobně rozebrána v kapitole 4.2 Platební funkce směnky.

[86] Zákon č. 43/2013 Sb., novela zákona o spotřebitelském úvěru (zákona č. 145/2010 Sb.).

dohoda vydaná v rozporu s § 18 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, je dle § 39 zákona 40/1964 Sb.[87] absolutně neplatná již od počátku. Převedeno do dnešní platné úpravy dle § 588 NOZ, na základě které spotřebitel podepsal ve prospěch podnikatele směnku na řad, která souvisela se spotřebitelským úvěrem, je tato směnečná dohoda od samého počátku absolutně neplatná.[88] Je tedy logické, že zákon č. 145/2010 Sb. nemůže „zneplatňovat" emitované směnky, neboť jednou ze základních vlastností směnek je jejich abstraktnost, jejich nezávislost na jiných právních vztazích.

Dalším neméně důležitým judikátem je rozsudek Vrchního soudu v Praze[89] ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 9Cmo 122/2013, v němž soud řešil velice podobnou kauzu jako v předchozím případě, byly tu ovšem dvě podstatné odlišnosti. Zaprvé v tomto případě existovalo několik desítek emitovaných směnek ve prospěch jednoho remitenta v rozporu s § 18 zákona č. 145/2010 Sb. a zadruhé byly tyto směnky rubopisovány na jinou osobu, která byla v soudním řízení žalobcem. Vrchní soud v Praze v odůvodnění rozsudku uvádí, že vzhledem k podnikatelské činnosti indosanta a značnému množství indosovaných směnek na indosatáře muselo být novému nabyvateli (indosatáři) jasné, že tyto směnky slouží k zajištění spotřebitelských úvěrů v rozporu s § 18 zákona č. 145/2010 Sb., a nabyvatel tedy nabyl tyto směnky vědomě ke škodě dlužníka dle § 17 ZSŠ. Proto mohou dlužníci předmětných směnek uplatnit kauzální námitky, které měli vůči svému remitentovi.

Tento závěr mě nutí ke krátké úvaze, že pokud bude v rozporu s § 18 emitována směnka, na jejímž základě bude posléze vydán směnečný platební rozkaz, dlužník se bude muset ubránit včas podanými odůvodněnými námitkami, v nichž vylíčí obsah spotřebitelské smlouvy, na jejímž základě byla předmětná směnka emitována. Vzhledem ke koncentraci řízení bude postaven do nikterak záviděníhodné situace. Tyto námitky jsou evidentně relativní[90], tedy pokud věřitel (poskytovatel spotřebitelského úvěru) převede takovouto směnku rubopisem (předpokládejme doložku „nikoliv na řad") na třetí osobu a dlužník ze směnky neprokáže, že majitel směnky jednal vědomě na škodu dlužníka, bude dle mého mínění i přesto z této směnky zavázán. Asi nejlepším východiskem je pro dlužníka v této

[87] Tento zákon byl pasivně derogován zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[88] DERKA, Ladislav. Směnka zajišťující spotřebitelský úvěr před dnem 25. 2. 2013. In: *Obchodní právo* 3/2014, str. 96.

[89] DERKA, Ladislav. Směnka týkající se spotřebitelského úvěru. In: *Právní rozhledy* 13–14/2013, str. 508.

[90] Relativní námitky (nazývané také kauzální) může osoba směnečně zavázaná uplatnit pouze vůči některým osobám v rámci mimosměnečných závazků souvisejících se směnkou na rozdíl od absolutních námitek, které lze uplatňovat proti kterémukoliv směnečnému věřiteli.

situaci možnost požádat původního remitenta o zaplacení této směnky v podobě plátce pro čest či avalu pod hrozbou podání oznámení České obchodní inspekci o zajištění remitentem spotřebitelského úvěru směnkou v rozporu s § 18 zákona č. 145/2010 Sb. Ta je oprávněna uvalit na poskytovatele spotřebního úvěru (remitenta) sankci v podobě pokuty do již výše zmíněných 20.000.000 Kč. Zákonodárce se tedy snaží ochraňovat spotřebitele při poskytování spotřebitelských úvěrů a musím konstatovat, že s úspěchem. Novela zakazující používání směnek k zajištění úvěrů se ukázala jako efektivní a tato praktika skutečně téměř vymizela. Česká obchodní inspekce eviduje jen jednotky případů, kdy došlo k porušení tohoto zákazu. Právě hrozba sankce až 20.000.000 Kč a kontroly České obchodní inspekce jsou tím hlavním důvodem, proč je norma skutečně respektována.[91]

4.1.8 Možnosti zneužití zajišťovací směnky

Zajišťovací směnku emituje výstavce proto, aby v případě, že nebude příčinnou pohledávku plnit řádně a včas, mohl věřitel získat majetkové plnění odpovídající až do výše zajišťované pohledávky. Majitel zajišťovací směnky se může uspokojit dvěma způsoby:

- směnečnou pohledávku vymáhat,
- směnečnou pohledávku prodat.

Je nutno vycházet zde z faktu, že směnečná pohledávka je stejně jako pohledávka nesměnečná věcí[92], a lze s ní tedy jako s věcí nakládat.[93] Jak bylo již řečeno výše, účelem emise zajišťovací směnky je zajistit nesměnečnému věřiteli lepší procesní postavení při vymáhání majetkové podstaty, než jaké by měl na pozici věřitele při vymáhání pohledávky nesměnečné. Není nijak vyloučeno, aby věřitel uplatňoval pohledávku jak směnečnou, tak nesměnečnou,[94] Projevuje se zde tedy výše popsaný rozpor mezi abstraktností směnečné pohledávky na straně jedné a subsidiarita s akcesoritou směnečné pohledávky na straně druhé, která je nazývá nepravou subsidiaritou a ne-

[91] DROBIŠ, Zbyněk. *Spotřebitelský úvěr zajištěný směnkou?* [online]. [Cit. 1. 6. 2016.] Dostupné z: http://www.hypoindex.cz/spotrebitelsky-uver-zajisteny-smenkou.

[92] Ustanovení § 489 NOZ. Věc v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.

[93] Jedná se o věcná práva k věci hlavní (ius rei sua): právo věc držet (ius possidendi), právo věc užívat (ius utendi), právo přisvojovat si plody a užitky plynoucí z věci (ius fruendi), právo s věcí nakládat (ius disponendi), právo věc zničit (ius abutendi), právo věc opustit (ius dereliquendi).

[94] Dlužník se pak ubrání v řízení nalézacím námitkou bezdůvodného obohacení a v řízení vykonávacím, více viz kapitola 4.1.2 Nepravá akcesorita a nepravá subsidiarita zajišťovací směnky.

pravou akcesoritou. Vzhledem k abstraktnosti směnečné pohledávky lze tedy říci, že remitent zajišťovací směnky získává namísto jedné pohledávky pohledávky dvě. V případě, že se remitent rozhodne svou pohledávku uplatnit, naskýtají se mu dvě možnosti:

- řádné využití zajišťovací směnky,
- nikoliv řádné využití zajišťovací směnky, tedy excesivní využití zajišťovací směnky.

Pokud se věřitel rozhodne pro cestu řádného využití zajišťovací směnky, musí respektovat princip subsidiarity a akcesority směnečné pohledávky. V rámci řádného uspokojení svých práv k plnění může svou zajišťovací směnku:[95]

- řádně uplatnit,
- řádně prodat.

Pokud směnečný věřitel svou pohledávku řádně uplatní, respektuje tím princip nepravé subsidiarity a akcesority, a nepokouší se tedy získat více, než kolik činí nárok z mimosměnečné pohledávky. Pokud se rozhodne svou pohledávku řádně prodat, opět musí respektovat její nepravou akcesoritu, tedy vždy převede vlastnické právo k směnečné i mimosměnečné akcesorické pohledávce na jediného nabyvatele. Tento převod se nemusí uskutečnit v týž časový okamžik. Za řádný prodej se považuje i převod nesměnečné pohledávky, po kterém v určitém časovém odstupu následuje převod zajišťovací směnky.[96]

Pro řádné využití zajišťovací směnky je podstatné, aby směnečný věřitel neměl v úmyslu získat více, než kolik činí výše peněžitého plnění z mimosměnečné pohledávky. Fakt, že věřitel má v rukou dvě pohledávky, neprospívá účelu hmotněprávního zvýhodnění, má posloužit výhradně pro lepší procesní postavení a lepší majetkové zajištění nesměnečné pohledávky. Kromě dodržení nepravé akcesority a nepravé subsidiarity je věřitel povinen dodržovat také mimosměnečné smluvní ujednání, které s dlužníkem ohledně uplatnění zajišťovací směnky uzavřel.

Pokud se směnečný věřitel rozhodne jít cestou excesivního využití zajišťovací směnky, přestane respektovat zajišťovací povahu směnky a poruší nepravou akcesoritu a ne-

[95] CHALUPA 2009 op. cit., str. 66.

[96] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 10. 2012 sp. zn. 9 Cmo 95/2010 (DERKA, Ladislav. Převod zajišťovací směnky následující časově po postoupení zajišťované pohledávky. *Obchodní právo* 10/2012, str. 364).

pravou subsidiaritu zajišťujícího směnečného závazku, jakož i mimosměnečné ujednání vymezující limity řádného uplatnění zajišťovací směnky. Děje se tak osamostatněním oné nepravě akcesorické a subsidiární směnečné pohledávky. Toto osamostatnění vytváří latentní nebezpečí pro směnečného dlužníka, kterému hrozí vážná újma dvojího plnění, tedy plnění ze směnečného i mimosměnečného závazku. Jeho nebezpečí spočívá především ve faktu, že značně oslabuje jeho už tak dost slabé procesní postavení a znemožňuje nebo alespoň značně ztěžuje uplatnění jeho relativních námitek vůči remitentovi. Pokud totiž remitent zajišťovací směnky excesivně uplatní svou pohledávku, zakládá to směnečnému dlužníkovi možnost uplatnění kauzálních námitek jako:[97]

- námitky neexistence zajišťované pohledávky,
- námitky nesplatnosti zajišťované pohledávky,
- námitky podmíněnosti zajišťované pohledávky,
- námitky absence prodlení dlužníka s uspokojením zajišťované pohledávky,
- námitky osamostatnění zajišťovací směnky,
- námitky uplatnění směnky v rozporu s mimosměnečným ujednáním.

Pokud tedy remitent excesivně uplatní svou směnečnou pohledávku a dlužník včas vymezí svou důvodnou obranu v podobě námitek výše zmíněných, měl by být při svém snažení úspěšný.

Můžeme tedy shrnout, že při excesivním uplatnění zajišťující směnky nemá věřitel příliš mnoho šancí na úspěch při pokusu získat více, než mu náleží. Situace se ale zkomplikuje, pokud remitent zajišťující směnky tuto směnku v rozporu s principem nepravé akcesority a nepravé subsidiarity, jakož i v rozporu se směnečným ujednáním převede na jinou osobu. Jelikož – jak již bylo řečeno o abstraktnosti směnečné pohledávky výše – směnka je svou povahou přímo předurčena pro to, aby měla za dobu svého „života“ značnou řadu majitelů. Z její povahy je jasné, že nabyvatel nemůže zkoumat účel emise každé směnky, kterou nabyde. Směnka je samostatným titulem k plnění a to má přednost. Tato myšlenka však nutně musí vést k tíži směnečného dlužníka, který přichází o možnost vznášet kauzální námitky výše uvedené nebo je alespoň značně omezen při jejich uplatňování.

[97] CHALUPA 2009 op. cit., str. 84.

Tato komplikovaná problematika si zaslouží podrobnější výklad. Stěžejním pilířem pro možnost uplatnění kauzálních námitek při indosované směnce dává čl. I § 17 ZSŠ, tedy zda majitel při nabývání směnky jednal vědomě na škodu dlužníka. Vzhledem k povaze směnky a předchozímu výkladu leží důkazní břemeno tohoto tvrzení na straně žalovaného, tedy směnečného dlužníka. Kovařík[98] uvádí, že námitková překážka nevzniká mimo jiné při rubopisování směnky po její splatnosti dle čl. I § 20 ZSŠ. Lze tedy shrnout, že při emisi zajišťovací směnky se dlužník do značné míry vydává do rukou svého remitenta a hrozí mu latentní újma dvojího plnění, a to jednou z pohledávky nesměnečné a podruhé z titulu pohledávky zajišťovací směnečné. Podle mého – a nejen mého – názoru se jeví zajišťovací směnka jako nanejvýš problematická a potenciální dlužník by se měl jejího vystavení vyvarovat. Pokud však není jiná možnost, lze dlužníkům silně doporučit, aby uzavřeli mimosměnečná ujednání v písemné formě, nejlépe však ve formě veřejné listiny, a v této dohodě aby přesně a podrobně vymezili, kdy a za jakých okolností je majitel směnky oprávněn tuto směnku uplatnit, stejně tak i kdy a za jakých podmínek je majitel směnky oprávněn tuto směnku převést. Tato ujednání nemají žádný vliv při obraně z excesivního uplatnění této směnky, mohou však posloužit jako důkaz směnečnému dlužníku v případném občanskoprávním řízení o náhradě škody vůči remitentovi zajišťovací směnky, který vědomě jednal na škodu tohoto dlužníka. Dále je jistě vhodné na směnku, tedy přímo na listinu, napsat hodnotovou doložku[99]. Je pravda, že skutečnost, že směnka takovou doložku obsahuje, není žádný důkaz o nepoctivém nabytí takové směnky, je však namístě se ptát, zda indosatář vyvinul úsilí odpovídající všem podmínkám běžného obchodního styku, aby se s těmito okolnostmi seznámil.[100] Je přece obecně jasné, že směnky zajišťovací se primárně emitují pro zajištění a běžně neslouží k placení. Hodnotová doložka může rovněž informovat o tom, jakou mimosměnečnou pohledávku zajišťuje. Taková doložka ještě prohlubuje informovanost směnečného nabyvatele a zvyšuje šance dlužníka být se svou námitkovou obranou úspěšný.

[98] KOVAŘÍK 2002 op. cit., 2002, str. 72.

[99] Více o hodnotové doložce a jejímu významu v kapitole 4.1.5 Povaha a deklarace zajišťovací směnky.

[100] KOVAŘÍK 2002 op. cit., str. 73.

4.1.9 Meze efektivnosti zajišťovací směnky

Na závěr této delší kapitoly bych rád shrnul údaje o zajišťovací směnce jako o efektivním nástroji v kontrastu s jejími nepřekonatelnými nedostatky. Zajišťovací směnka je bezpochyby velmi efektivní nástroj, který v povědomí lidí často vzbuzuje strach. Směnečná soudní řízení trvají zpravidla mnohem kratší dobu než řízení nesměnečná, což nabízí věřiteli vyšší míru likvidity prostředků zajištěných směnkou. Vzhledem k povaze směnky, tedy konkrétně k její nezávislosti (abstraktnosti směnečné pohledávky), je procesní postavení věřitele značně zvýhodněno a tento se nemusí bát, že v případném soudním sporu neunesl důkazní břemeno tvrzení jako při řízení o zajištěné pohledávce. Další značnou výhodu spatřuji v možnosti vymáhat směnečnou i mimosměnečnou pohledávku současně,[101] věřitel zde tedy získává ke své dosavadní mimosměnečné kauze pro nárok na plnění možnost „navíc“. Další nespornou výhodou je velmi rychlá možnost rozšíření okruhu rukojmích, postačí pouhý avalův podpis na lícní straně směnky, případně na rubové straně, přívěsku či opisu směnky, spolu s rukojemskou klauzulí *„jako aval“*, *„per aval“* apod.[102] Tak se doprovodně rozšiřuje okruh směnečných dlužníků.

Je zde však nutno podotknout, že směnka má své nepřekonatelné meze. Zajišťovací směnka totiž nepřináší přednostní právo k uspokojení z dlužníkova majetku. Je tedy velmi efektivním zajišťovacím nástrojem, jen pokud jsou dlužníci bonitní. Chalupa[103] tuto mou úvahu výstižně shrnuje: Neochotu platit dokáže směnka překonat, ztrátu bonity směnka může a nemusí předběhnout, s neschopností dostát svým závazkům směnka nic nezmůže. V případě nebonitního dlužníka spatřuji ještě jeden problém, který věřiteli znesnadňuje, resp. ztěžuje, jeho cestu k uspokojení jeho pohledávky, a tou je nutnost zaplacení zálohy na zhotovení znaleckého posudku při uplatnění absolutní (směnečné) námitky nepravosti podpisu na směnce.[104] Zaplacením této zálohy se

---

[101] Více viz kapitola 4.1.2 Nepravá akcesorita a nepravá subsidiarita zajišťovací směnky.

[102] CHALUPA 2008 op. cit., str. 56.

[103] CHALUPA 2009 op. cit., str. 39.

[104] OSŘ ve svém § 141 zavádí obecnou zásadu platby záloh na zhotovení důkazu účastníkem řízení. Z tohoto pohledu by se mohlo zdát, že tuto povinnost by tedy měl nést směnečný dlužník, který námitku nepravosti podpisu navrhl, jedná se však o úpravu procesní, nikoli hmotněprávní. Důkazní břemeno k prokázání pravosti směnky nese žalobce, který k tomu musí navrhovat potřebné důkazy. Občanský zákoník v § 565 výslovně uvádí: *„Je na každém, kdo se dovolává soukromé listiny, aby dokázal její pravost a správnost.“*

Lavický a kol. k tomu uvádí: *„Samotná pravost podpisu však nijak presumována není, a v případě potřeby proto jeho pravost bude prokazovat ten, kdo se soukromé listiny dovolává“* (LAVICKÝ a kol.: *Občanský zákoník I.* Praha: C. H. Beck, 2014, str. 2039–2040).

společně se zaplacením záloh na náklady řízení dostává věřitel do ještě vyšší „finanční ztráty“, než jakou činila směnečná suma v případě, že se domáhá zaplacení směnky od zcela nebonitního dlužníka, resp. nebonitních dlužníků. Během své letní praxe na obchodněprávním kolegiu Krajského soudu v Praze, kde jsem se zúčastnil více než dvaceti jednání týkajících se směnečného řízení, byla tato námitka vznesena ve více než polovině případů. Zajišťovací směnku je proto dobré kombinovat s jinými zajišťovacími nástroji. Nejlepší kombinací pro věřitele spatřuji v kombinaci zajišťovací směnky a zástavního práva dle NOZ. Směnka věřiteli procesně usnadňuje, a hlavně zrychluje možnost zisku exekučního titulu a zástavní právo zajišťuje majetkovou podstatu, ze které se věřitel zajišťující směnky uspokojí.

ŠEK

Pokud jde o šek, zákon žádnou zajišťovací funkci nezakotvuje, a to z toho důvodu, že šeky mají velmi krátkou dobou splatnosti a nebyly by pro účely zajištění vhodné. Neznamená to však, že by v určitých případech nebylo možno šek zastavit.

4.2 Platební funkce směnky

V minulosti byla směnka využívána zejména jako platební nástroj, k zajištění nesloužila. V současnosti se obě její funkce převrátily, takže platební funkce směnky ustoupila do pozadí. Směnečná teorie, pokud jde o platební funkci směnky, rozlišuje směnku, která je platidlem – pro soluto, a směnku, která je prostředkem placení – pro solvendo.

Dále pak judikatura Nejvyššího soudu ČR: 23 Odo 1722/2006 ze dne 24. 7. 2007: V případě, že dlužník popírá pravost svého podpisu na listině obsahující jeho uznání závazku, je břemeno tvrzení i břemeno důkazní ohledně pravosti listiny na tom účastníkovi, který ze skutečností v listině uvedených vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky.

Dále pak rozsudek 29 Cdo 3478/2007 ze dne 21. 12. 2009: Popře-li žalovaný ve sporu o zaplacení vlastní směnky její pravost, leží důkazní břemeno ohledně pravosti směnky (pravosti podpisu žalovaného na směnce) na žalobci, který směnku k důkazu předložil a který ze skutečností v ní uvedených vyvozuje žalobou uplatněný nárok. S ohledem na shora uvedené se právě zmiňovaný § 141 OSŘ uplatní tak, že povinnost k úhradě zálohy na zpracování znaleckého posudku bude uložena žalobci.

4.2.1 Směnka daná pro soluto

Jedná se o směnku, jež plní uhrazovací funkci. Její emisí zaniká původní mimosměnečný závazek a je nahrazen závazkem novým, směnečným. Emisí směnky pro soluto ztrácí věřitel mimosměnečné pohledávky veškerá svá práva z ní a namísto nich nabývá práv z emitované směnky. Tato směnka má tedy substitutivní charakter, věřitel ji získává jako náhradní plnění, místo peněz. Směnka tedy v takovém případě plní funkci peněz, i když není zákonným platidlem. Taková směnka má tedy povahu privativní novace.[105] V této podobě je však směnka používána velmi zřídka[106] a v případě pochybností je nutno mít za to, že účastníci směnečného vztahu nezamýšleli směnkou platit.[107] Tato směnka představuje pouhý pokus zaplatit, nejedná se tedy o placení skutečné. Pro věřitele nesměnečné pohledávky tedy nepředstavuje nikterak zvláštní zvýhodnění a těžko si představit, že se věřitel takto vzdá veškerých svých práv z mimosměnečné pohledávky.

4.2.2 Směnka daná pro solvendo

Na rozdíl od směnky pro soluto má tento typ směnky povahu kumulativní novace a přináší věřiteli možnost dalšího platného titulu k plnění. Na rozdíl od směnky zajišťovací je však směnka pro solvendo koncipována jako primární titul k plnění mimosměnečného dluhu, je tedy pevně stanoveno pořadí vymáhání a věřitel nemůže žalovat ze smlouvy, pokud se strany dohodly na placení prostřednictvím směnky.[108] Věřitel tak může učinit až v okamžiku, kdy nemůže dosáhnout tohoto plnění ze směnky. Toto pořadí má vliv i na počátek promlčecí lhůty mimosměnečné pohledávky, ta začne běžet až v okamžiku, kdy plnění ze směnky nemůže být dosaženo. Pokud se dlužník dostane do prodlení směnečného dluhu, má se za to, že je v prodlení i s plněním

---

[105] Obchodní právo 10/2010, str. 15; rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 9. 2010 sp. zn. 9Cmo 60/2010: Pokud se věřitel domáhá zaplacení směnky, kterou byl zaplacen jiný než peněžitý dluh, tedy směnky pro soluto, má výstavce, resp. směnečný dlužník, povinnost tuto směnku zaplatit a nemůže se bránit kauzálními námitkami, tedy námitkami nesměnečné povahy, na základě kterých směnku vystavil či podepsal jako např. aval, a to na rozdíl od směnky zajišťovací či směnky pro solvendo, prostřednictvím kterých je mimosměnečný dluh placen. Tyto směnky totiž mají povahu kumulativní novace.

[106] KOTÁSEK a kol. 2014 op. cit.

[107] Rozsudek Vrchního soudu *v* Praze ze dne 18. 3. 2008 sp. zn. 5 Cmo 5/2008 SoRo 12/2008. Právní věta: Není-li z dokazování zcela jasné, zda byla emitována směnka pro funkci platební, či zajišťovací, je nuto vycházet z faktu, že směnky emitované na území České republiky ve velké převaze plní zajišťovací funkci. Proto emise směnky pro účel platební musí být pro menší pravděpodobnost takové emise prokázána spolehlivě.

[108] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; PELIKÁNOVÁ, Irena; PELIKÁN, Robert; BANANYOVÁ, Alena. *Občanský zákoník – komentář*, svazek V. Praha: Wolkers Kluwer, 2014, str. 375.

mimosměnečné pohledávky, a je nucen následně plnit sekundární, sankční povinnosti z obou těchto pohledávek. Směnečná pohledávka kogentně stanovuje v § 48 odst. 1 ZSŠ úrok ve výši 6 % směnečné sumy a směnečný peníz ve výši 0,33 % směnečné sumy. U mimosměnečné pohledávky se jedná, není-li dispozitivně ujednáno jinak,[109] o zákonný úrok z prodlení ve výši, která odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro poslední den kalendářního pololetí, které předchází kalendářnímu pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o 8 procentních bodů.[110] Neznamená to však, že dlužník musí plnit dvakrát, tedy jednou ze směnky a podruhé z mimosměnečné pohledávky. Ochranu takovému dlužníku poskytuje § 1909 NOZ (dříve § 334 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů), který stanoví, že *„použil-li dlužník ve shodě se smlouvou jako prostředek placení směnku, nemá vystavení směnky vliv na trvání peněžitého dluhu, ale věřitel může na dlužníku požadovat plnění dluhu, jen nemohl-li dosáhnout splnění ze směnky; pokud však věřitel splnění dosáhl, považuje se dluh za splněný již vystavením směnky*“. Toto citované ustanovení přináší oproti svému předchůdci v podobě ustanovení § 334 obchodního zákoníku zásadní změnu, a to v podobě možnosti zániku smluvního mimosměnečného dluhu. Zatímco § 334 obchodního zákoníku předpokládal zánik závazku pouze splněním směnečným dlužníkem, dlužníkem mimosměnečným či jinými osobami, které plní za dlužníka podle obecné občanskoprávní úpravy, nebo dalšími osobami ze směnky zavázanými, § 1909 NOZ dále umožňuje zánik závazku i tehdy, pokud věřitel ze smlouvy (majitel směnky) tuto směnku převede.[111] Myslím, že tímto krokem se zákonodárce vydal správným směrem. Zamyslím-li se nad abstraktností směnky, resp. abstraktností směnečné pohledávky, neubráním se myšlence, že v případě indosace směnky pro solvendo byl – stejně jako u směnky zajišťovací – směnečný dlužník na velmi „tenkém ledě“. Pokud směnečný věřitel tuto směnku řádně neuplatnil a v rozporu s mimosměnečnou smlouvou tuto směnku osamostatnil od mimosměnečné pohledávky a zároveň směnečný dlužník neprokázal, že indosatář požadující plnění z této směnky jednal při indosaci vědomě na škodu dlužníka, vystavoval se riziku nutnosti dvojího plnění, neboť nemohl uplatnit kauzální námitky, které mu svědčily vůči remitentovi oné směnky. K tomu je snad jen radno směnečnému dlužníkovi

[109] Ustanovení § 1970 NOZ.

[110] Nařízení vlády č. 180/2013 Sb. ze dne 26. června 2013, kterým se mění nařízení vlády č. 142/1994 Sb. ve znění nařízení vlády č. 163/2005 Sb. a nařízení vlády č. 33/2010 Sb., s účinností od 1. 7. 2013.

[111] ŠVESTKA a kol. 2014 op. cit., str. 375.

doporučit, aby při emisi směnky pro solvendo do vlastního textu směnečné listiny napsal hodnotovou doložku, ve které bude konkretizovat, ke které mimosměnečné smlouvě se váže, a dále aby v mimosměnečné smlouvě výslovně zakázal osamostatnění takovéto směnky pro případné občanskoprávní řízení o náhradě škody vůči tomuto věřiteli.[112] Tato opatření však směnečnému dlužníkovi uplatnění jeho hmotných práv nijak nezajišťovalo, pouze nepatrně zvýšilo jeho naději na úspěch.[113] Ustanovení § 1909 NOZ ale takového dlužníka chrání, a pokud si bude tento dlužník vědom, že primárním titulem, kterým má být mimosměnečná pohledávka splněna, je právě směnka daná pro solvendo, a tedy v případě naléhání věřitele plnit nejdříve mimosměnečnou pohledávku toto odmítne, nemůže se dostat do latentního nebezpečí dvojího plnění.

[112] Je to stejný postup jako při obraně proti excesivnímu využití zajišťovací směnky, popsané v kapitole 4.1.8 Možnosti zneužití zajišťovací směnky.

[113] Emisi směnky pro solvendo z pohledu směnečného dlužníka za účinnosti § 334 obchodního zákoníku bych proto považoval za nešťastné řešení, ke kterému by se měl potenciální výstavce uchýlit jako k poslední možnosti zajištění mimosměnečného plnění.

5 SHRNUTÍ ZÁKLADNÍCH VÝHOD A NEVÝHOD SMĚNEK Z POHLEDU VĚŘITELE

V této kapitole, věnované výlučně směnkám, bych rád shrnul základní výhody a nevýhody směnky z pohledu směnečného věřitele.

5.1 Výhody

Jenou z výhod směnky je možnost indosace. Ta umožňuje směnečnému věřiteli velmi rychle převést vlastnické právo ke směnce. Tuto výhodu spatřuji především u směnek platebních, tedy směnek daných pro soluto a pro solvendo. Díky této vlastnosti směnky jsou prostředky směnečného věřitele, jež byly použity jako protiplnění oproti směnce, vysoce likvidní.

Další směnečnou výhodou je lepší procesní postavení ve směnečném soudním řízení. Jedním ze základních procesních principů směnečného řízení jako speciálního sporného řízení je jeho koncentrace. V tomto řízení se zásada koncentrace projevuje ve faktu, že žalovaný musí vymezit svoji obranu proti vydanému směnečnému platebnímu rozkazu v námitkové lhůtě, která činí 15 dní. Srovnáme-li procesní postavení žalovaného u směnečného platebního rozkazu a pouhého platebního rozkazu, zjistíme značné odchylky, které jdou značně k tíži směnečného dlužníka. Dlužník nesměnečný musí v 15denní lhůtě od doručení platebního rozkazu podat odpor, který nemusí nijak vymezovat,[114] a dále uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání může až do skončení prvního jednání. Ale dlužník směnečný musí svou obranu koncipovat proti uplatňovanému směnečnému nároku jen do konce oné 15denní námitkové lhůty. Tyto námitky musí být vymezeny skutkovými tvrzeními konstatujícími okolnosti, které odůvodňují neexistenci uplatněného směnečného nároku nebo nedůvodnost jeho uplatnění. Vymezení námitek musí být natolik konkrétní a určité, aby skutkové tvrzení, na němž žalovaný staví svou obranu, nebylo zaměnitelné s jinou skutečností.[115] Obrana proti směnečnému platebnímu rozkazu musí být vymezena úplně a přesně. Co se týče

[114] Existuje i výjimka, a to vydaný platební rozkaz podle § 114 písm b) OSŘ, kde musí žalovaný vylíčit rozhodné skutečnosti a připojit listinné důkazy. Zde však nutno podotknout, že k vylíčení těchto rozhodných skutečností a připojení listinných důkazů je mu dána lhůta 30 dní, která začíná běžet až po podání prostého odporu, tedy k vymezení takovéto obrany má žalovaný k dispozici až 45dní.

[115] CHALUPA, Radim. Koncentrace směnečného rozkazního řízení: Černá díra na spravedlnost. In: *Jurisprudence* 1/2015, str. 25.

doplňování námitek, rozhodovací praxe soudů dovodila, že doplňování je sice možné, ale jen do té míry, aby takovým doplněním byla uplatněna obrana, která nebyla uplatněna v předmětné 15denní námitkové lhůtě, tedy doplnění je možné jen v podobě upřesnění námitek podaných v námitkové lhůtě. Tato zásada koncentrace se týká jen vymezení námitek. Lhůta pro označení důkazů je dána stejně jako u nesměnečného dlužníka do konce prvního jednání dle ustanovení § 118b OSŘ.

Z výše zmíněných faktů jednoznačně vyplývá, že procesní postavení věřitele směnečné pohledávky je značně zvýhodněné. Dle mého názoru je touto nerovnováhou mezi stranami v soudním řízení porušen ústavní princip práva na spravedlivý proces, zakotvený v čl. 37 ústavního zákona 23/1991 Sb., Listiny základních práv a svobod. Součástí principu práva na spravedlivý proces, a tedy i rovnosti zbraní je i možnost vyjádřit se ke skutkovým tvrzením protistrany. Žalovaný ve směnečném řízení má sice právo reagovat na tvrzení žalobce v žalobě, avšak jen v 15denní námitkové lhůtě. Následně je žalobce oprávněn reagovat na námitky žalovaného, a to novými skutkovými tvrzeními, avšak žalovaný na tento další úder žalobce již možnost repliky nemá. Žalobce tedy není námitkovou lhůtou nijak omezen a může nadále vznášet nové tvrzení a důkazy, a tím otvírat nové pohledy na skutkový stav, žalovaný je však v rámci tvrzení skutkového stavu „zafixován“ v pozici, kterou si vytvořil námitkami v námitkové lhůtě. Chalupa[116] směnečné soudní řízení nazývá „černou dírou na spravedlnost“ a ve svém článku používá i tak silná slova jako „neodůvodněná šikana žalovaného“. Mně nezbývá než se s tímto názorem ztotožnit, neboť jsem byl při své praxi na obchodněprávním kolegiu Krajského soudu v Praze přítomen soudním jednáním, při kterých se žalovaní ve směnečném soudním řízení nezvládli ubránit proti směnečnému nároku, protože v námitkové lhůtě nedokázali dostatečně vymezit svou obranu, a byli tedy nuceni plnit navzdory faktu, že v rovině hmotněprávní důvodnou obranou disponovali. Dle mého názoru by mělo být na směnku nahlíženo v rovině hmotněprávní jinak než v rovině procesní. Směnka je v rovině hmotněprávní bezpochyby právem věřitelským a přináší věřiteli značné výhody.[117] Není však důvod takto znevýhodňovat směnečné dlužníky i v rovině procesní. Dle aktuální podoby procesu směnečného řízení bych usuzoval, že převládá myšlenka, že osoba, která se stane směnečným dlužníkem, musí z pohledu

[116] CHALUPA 2015 op. cit., str. 24.

[117] Směnečná pohledávka do směnky inkorporovaná je abstraktní, při jejím uplatňování tedy leží důkazní břemeno na směnečném dlužníkovi, to znamená znemožnění kauzálních námitek směnečného dlužníka při indosaci směnky.

hmotného práva „vědět, do čeho jde“, a musí se tedy vyrovnat i s faktem, že v rovině procesněprávní „ji bude na její bedra ještě více naloženo“. S touto myšlenkou se však neztotožňuji. Ve směnečném řízení by měla platit zásada rovnosti zbraní, zásada materiální pravdy a všechny moderní civilněprávní instituty, které v nejširší možné míře zabraňují hmotněprávnímu zvýhodnění jedné ze stran a v co nejširší míře zajišťují spravedlnost pro každého, kdo se jí dovolává.

Za další výhodu směnky považuji jednoduchost jejího vystavení. Směnka musí být dle § 1 ZSŠ listina, nelze ji tedy uzavřít ústní formou. Požadavek listinného charakteru však nelze ztotožňovat s vyhotovením na papíře. Směnka by tedy mohla být sepsána například na dřevu, tabulce apod., ač si dnes neumím představit, že by směnka byla sepsána na jiném hmotném podkladu, než je papír.[118] Další (minimální) náležitosti jsou v předmětném paragrafu vymezeny. Vystavit směnku trvá tedy oproti jiným občanskoprávním institutům, jako je např. smlouva o zápůjčce, smlouva o úvěru, zástavní smlouva, jen zanedbatelně krátkou dobu.

Abstraktnost směnečné pohledávky je jedním z páteřních výhod, kvůli kterým je směnka emitována. Skýtá věřitelům výhody v přenesení důkazního břemene na žalovaného, ochranu indosatáře při indosaci, což je výhoda i pro indosanta, který chce směnku rychle převést. Při zajištění směnkou, případně emisi směnky pro solvendo, je věřiteli dána do rukou „další cesta k plnění“, což jeho pozici v závazkovém vztahu značně upevňuje. Další nezanedbatelnou výhodu pro směnečného věřitele, kterou směnka z důvodu své abstrakce umožňuje, spatřuji v možnosti uplatnit zajišťovací směnku, i když zajišťovaná pohledávka je již promlčena.[119]

Poslední výhodu pro věřitele spatřuji ve směnečném obohacení. Právní úpravu směnečného obohacení nalezneme v čl. I § 89 ZSŠ. Toto ustanovení nebylo nikdy novelizováno, jeho dikce se tedy používá více než 65 let. Ač se předmětné ustanovení, které zakládá nárok na směnečné obohacení, nalézá v ZSŠ, nejedná se podle Kovaříka[120] o směnečněprávní institut a směnečný závazek je jeho pouhým předpokladem. Tímto předpokladem je skutečnost, že předtím existoval platný směnečný závazek. Aktivní legitimaci k nároku z tohoto práva nese majitel směnky. Dalším předpokladem pro výkon tohoto práva je skutečnost, že určité osoby se v důsledku toho ke škodě

[118] Jsem si vědom faktu, že řada bankovních domů vydává své vlastní směnečné formuláře.
[119] CHALUPA 2009 op. cit., str. 83.
[120] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 298.

majitele obohatily.[121] Majiteli směnky však nevzniká nárok ze směnečného obohacení jen tím, že směnečný závazek zanikl. Rozhodujícím faktorem je, co za směnku nebo v souvislosti s ní tento majitel vynaložil. Není tedy možné uvažovat o směnečném obohacení např. v případě nabytí směnky darováním. Pasivně legitimován je výstavce směnky vlastní i cizí a příjemce směnky cizí. Naopak zákon „expressis verbis“ zbavuje této povinnosti indosanty. Další podmínkou pro nárok ze směnečného obohacení je skutečnost, že uvedená osoba se na úkor majitele směnky obohatila. Jedná se tedy o situace, kdy:

a) majitel za směnku zaplatil, čímž mu vznikla škoda, a ti, kteří měli ze směnky platit, se neprovedením úhrady obohatili;
b) majitel směnky poskytl nepeněžité plnění, v důsledku čehož mu mělo být ze směnky plněno, a na základě neposkytnutí předmětného plnění se výstavce či příjemce obohatili.

Právo majitele směnky spočívá vždy v zaplacení, jedná se tedy o nárok pouze platební. Tento nárok se odvíjí od výše směnečné sumy jen v limitu maximální možné výše přiznání směnečného obohacení. Jinak se nárok z tohoto práva odvíjí od skutečné výše obohacení příjemce či akceptanta a směnečná suma zde nehraje žádnou roli. Z hlediska procesního charakteru tohoto řízení půjde o řízení civilní, sporné, avšak ne směnečné. Žalobce tedy nebude požívat žádné procesní výhody směnečného řízení. Bude muset prokazovat jak jemu vzniklou škodu, tak i obohacení vzniklé na straně žalovaného. Promlčecí lhůta je obecně 3letá, avšak nárok proti výstavci cizí směnky zaniká uplynutím 1 roku. Tento institut směnečným věřitelům poskytuje další formu ochrany jejich práv v případě jejich laxního přístupu k uplatňování svých nároků a poskytuje, i když jen v omezené míře, aditivní lhůtu pro plnění jejich nároků, a zmírňuje tak dopad obecně platné právní zásady „vigilantibus iura“, což dle mého názoru žádný jiný právní institut svým oprávněným neposkytuje.

[121] KOVAŘÍK 2011 op. cit., str. 298.

5.2 Nevýhody

Vedle výhod má směnka z pohledu směnečného věřitele určité limity, které mohou být recipročně považovány za výhody pro směnečné dlužníky. Za zásadní nevýhodu považuji povinnost prezentačních úkonů. Majitel směnky je povinen předložit směnku k placení. Pro předložení vistasměnky a vlastní lhůtní vistasměnky k placení je stanoven jeden rok od data vystavení.[122] U datosměnek a fixních směnek je tato lhůta limitována splatností směnky. U cizích směnek obecně prezentační povinnost není, vzniká jen u lhůtní vistasměnky, tato lhůta je opět roční. Tato povinnost představuje pro směnečného věřitele komisivní jednání pro zachování svých práv ze směnky.

Jak jsem již výše podrobně rozebral v kapitole 4.1.9. Meze efektivnosti směnky, směnka je efektivním nástrojem při vymáhání plnění od bonitních dlužníků. Nerovné procesní postavení ve prospěch směnečného věřitele umožňuje rychle a efektivně dosáhnout na exekuční titul. Směnka totiž nepřináší přednostní právo k uspokojení z dlužníkova majetku, nedokáže zajistit majetek, ze kterého by směnečný věřitel získával jistotu v případě, že dlužník nebude plnit řádně a včas. Proto – jak bylo řečeno výše – je dobré směnku kombinovat s jinými zajišťovacími nástroji, nejlépe se zástavním právem.

Z dalších nevýhod je možno uvést směnečnou přísnost – rigor cambialis. Tato zásada je pro směnečné právo typická. Podrobný výklad jsem směnečné přísnosti věnoval v kapitole 3.3 Směnka a její typické znaky. Tato zásada se projevuje v materiálních požadavcích například na náležitosti směnky, obsažené v čl. I § 1 a § 75 ZSŠ nebo v určitých případech v notifikační či protestační povinnosti. Pokud některá z těchto náležitostí chybí, nejde o platnou směnku dle § 2 odst. 1 či § 76. Pokud dlužník takovou absolutní námitku vznese, bude úspěšný. Pod směnečnou přísnost jako nevýhodu bych zařadil také nutnost vyloučení záručních účinků indosamentu doložkou úzkosti, jejíž neznalost indosanti často zaplatí hořkou ztrátou v podobě odpovědnosti za zaplacení směnky.

Pokud jde o notifikační povinnost, je třeba uvést, že se jedná o informační povinnost směnečního věřitele vedlejším směnečných dlužníkům o tom, že směnka nebyla přijata či zaplacena. Není-li při předložení směnky příjemci tato směnka akceptována nebo

[122] Prezentační lhůty mohou být dispozitivně měněny, a to prezentační doložkou. Výstavce může kteroukoliv z těchto lhůt zkrátit či prodloužit, indosant je oprávněn tuto lhůtu pouze zkrátit.

nedojde-li při předložení směnky k placení, má směnečný věřitel notifikační povinnost vůči svému indosantu, výstavci a jejich avalům.[123]

V případě protestace se jedná o směnečný úkon, kterým se osvědčují určité skutečnosti. Nejčastějším protestem, jež směnečný věřitel vykonává, je:

- protest pro nepřijetí (pokud příjemce u směnky cizí odmítne její přijetí),
- protest pro neplacení (pokud výstavce směnky nebo trasát odepře při prezentaci směnky k placení uhradit směnečnou sumu).

ZSŠ navíc omezuje směnečného věřitele na výkon protestu pouze v rozmezí od 9 do 18 hodin a mimo tuto dobu, jen souhlasí-li s tím ten, proti němuž se protest činí,[124] což si lze v praxi jen těžko představit. Kromě toho musí být protest učiněn jen v pracovní den.[125] Protestační lhůta je navíc stanovena na některý ze dvou pracovních dní následujících po dni splatnosti, což může činit směnečnému věřiteli značné komplikace, když musí učinit protest v takto krátké lhůtě. Pokud věřitel takto učiněný protest nestihne, ztrácí svá práva vůči všem postihovým dlužníkům obmeškáním, což je dle mého mínění hořká cena za nedodržení 2denní lhůty k vykonání směnečného úkonu.

Poslední nevýhodou směnky je dle mého názoru nemožnost ji zaknihovat, neboť směnka je, jak vyplývá z čl. I § 2 ZSŠ, listinou, tedy hmotný substrát, do kterého je inkorporována směnečná pohledávka. Majitel směnky musí mít tedy originál směnky stále fyzicky u sebe a opatrovat jej proti zničení, poškození, ztrátě či odcizení pod hrozbou ztráty svých hmotných práv. Pokud se majiteli směnky stane, že o ni přijde, dojde tedy ke ztrátě, zničení či odcizení originálu směnky, je možné v umořovacím řízení nahradit tato hmotná práva rozhodnutím o umoření listiny. Řízení o umoření listiny je upraveno v zákoně č. 293/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, konkrétně v § 303–315. Toto řízení má ovšem svá úskalí. Prvotně bych zmínil, že část právníků zastává názor, že není možné umořit blankosměnku,[126] neboť listina, které chybí alespoň jedna podstatná náležitost, není cenným papírem, a není ji tedy možné umořit. Dále není jasné, komu se má z umořované směnky plnit, tedy zda do rukou navrhovatele, či do soudní úschovy. Další pikantností je problém s věcnou příslušností, neboť

[123] Okruh dlužníků, jež je nutno informovat, je širší, ale tuto povinnost již nemá směnečný věřitel, proto se o nich nebudu v této kapitole zmiňovat.

[124] Ustanovení § 85 ZSŠ.

[125] Ustanovení § 72 ZSŠ.

[126] SVOBODA, Karel. Otázky v řízení o umoření listiny. In: *Jurisprudence* 6/2014, str. 41.

usnesení (edikt) o výzvě k předložení umořované listiny a k uplatnění námitek proti umoření vydává okresní soud, k povinnosti zaplacení směnky je však věcně příslušný soud krajský. V tomto zcela nesměnečném řízení je navrhovatel samozřejmě nositelem důkazního břemene a musí rozhodné skutečnosti tvrdit i prokázat. Jedná se tedy o řízení se zcela nejistým výsledkem a ztráta směnečné listiny vede často ke ztrátě hmotných práv inkorporovaných ve směnce. Směnečný věřitel by proto měl listinu opatrovat jako oko v hlavě.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci rozebírám poznatky zejména směnečného práva, které jsem nabyl při své praxi u krajského soudu. Ačkoliv v této práci nebylo možné rozebrat všechny instituty, které mě nejvíce zaujaly, k nimž patří hlavně zajišťovací směnka, soustředil jsem se i na instituty jiné. Práci jsem rozdělil do pěti kapitol. V první kapitole pojednávám o stručném vývoji směnky a šeku a vymezuji okolnosti, za kterých tyto instituty vznikly. Ve druhé kapitole se soustřeďuji na směnečné a šekové právo, jejich postavení v právním řádu České republiky a základní charakteristiku tohoto právního odvětví. V kapitole třetí se soustřeďuji již konkrétně na směnku, její obecné vymezení, definici, popisuji zvláštní redukce směnek, které zákon připouští, její formy a s tím související převody vlastnického práva. Do kontrastu ke směnce stavím šek. Předposlední, čtvrtá kapitola je věnována funkcím směnky, konkrétně funkci zajišťovací a platební. Zajišťovací funkce směnky tvoří páteřní část mé práce. Zde se věnuji základním vlastnostem zajišťovacích směnek a účelům, pro které jsou vydávány. Popisuji hodnotovou doložku a její význam. Značnou část této kapitoly jsem věnoval rovněž vymezení blankosměnky a jejímu významu z hlediska zajišťovací funkce. Následuje pojednání o zajištění dluhu ve vztahu podnikatele a spotřebitele. Dále jsem v této kapitole věnoval pozornost právě možnosti zneužití zajišťovacích směnek, tedy možnosti nekalého jednání, se kterým jsem se setkal během své soudní praxe. Základní neznalost právní úpravy směnečného práva u dlužníků často vedla k předlužení a nutnosti podat návrh na jejich oddlužení. Převážně se jednalo o občany, kteří se poctivě živili, a jejich finanční problémy nastaly právě v okamžiku, kdy podepsali zajišťovací směnku. Dále jsem se snažil analyzovat efektivnost směnky a její nepřekonatelné meze. V posledním podbodu této kapitoly shrnuji slabiny směnky při zajišťování mimosměnečného dluhu.

Věnuji se rovněž funkci platební, tedy základnímu doktrinálnímu rozdělení směnek na směnky dané pro soluto a pro solvendo a jejich základní charakteristice. U směnek pro solvendo srovnávám právní úpravu před a po účinnosti NOZ. Pátá, tedy poslední kapitola je shrnutím nabytých poznatků, snažím se v ní zhodnotit výhody a nevýhody směnky z pohledu směnečného věřitele, a analogicky tedy i z pohledu směnečného dlužníka. Myslím, že tato kapitola by nevznikla, nebýt mé soudní praxe a získání poznatků, které jsem při studiu k této diplomové práci nabyl.

SEZNAM LITERATURY

Učebnice

CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva.* 2., rozš. vydání. Praha: Linde, 2008.

KOTÁSEK, Josef. *Úvod do směnečného práva.* Brno: Masarykova univerzita, 2002.

KOTÁSEK, Josef; PIHERA, Vlastimil; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich. *Právo cenných papírů*. Praha: C. H. Beck, 2014.

KOTÁSEK, Josef; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich; RABAN, Přemysl; PIHERA, Vlastimil. *Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů.* 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice.* 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011.

Monografie

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění.* Praha: C. H. Beck, 2002.

LAVICKÝ a kol. *Občanský zákoník I.* Praha: C. H. Beck, 2014.

ŠVAMBERK, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové, sv. 3*. Praha: Knihtiskárny Palásek a Kraus, 1947.

Odborné články

DERKA, Ladislav. Rubopisování směnky zajišťující splnění dosud nesplatného dluhu. In: *Obchodní právo* 1/2002, str. 23.

DERKA, Ladislav. I. Námitka směnečného dlužníka, že hrozí bezdůvodné obohacení majitele směnky z důvodu paralelní žaloby o zaplacení směnkou zajištěné pohledávky vedle žaloby o zaplacení směnky; námitka, že splnění kauzálního závazku může být zajištěno jen jednou směnkou. In: *Obchodní právo* 8/2010, str. 13.

DERKA, Ladislav. I. Rozhodčí smlouva a nároky ze směnky; II. Rubopisování směnky na jiného bez postoupení pohledávky, jejíž splnění je směnkou zajištěno; převod práva vyplnit blankosměnku. In: *Obchodní právo* 6/2011, str. 21.

DERKA, Ladislav. Směnka týkající se spotřebitelského úvěru. In: *Právní rozhledy* 13–14/2013.

DERKA, Ladislav. Směnka zajišťující spotřebitelský úvěr před dnem 25. 2. 2013. In: *Obchodní právo* 3/2014.

CHALUPA, Radim. Koncentrace směnečného rozkazního řízení: Černá díra na spravedlnost. In: *Jurisprudence* 1/2015, str. 24.

DERKA, Ladislav. Převod zajišťovací směnky následující časově po postoupení zajišťované pohledávky. *Obchodní právo* 10/2012, str. 364.

DERKA, Ladislav. Započítání pohledávky proti blakosměnce. In: *Obchodní právo* 12/2013, str. 451.

DERKA, Ladislav. K důkaznímu břemenu u námitky nepravosti podpisu na směnce; k rozporným tvrzením v námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu – ust. § 101 odst. 1 písm. b) OSŘ – čl. I § 69 zákona směnečného a šekového č. 191/1950 Sb. In: *Obchodní právo* 5/2013, str. 175.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Renesance směnky. In: *Právní praxe v podnikání*, 1993, č. 1.

ONDŘEJOVÁ, Dana. K některým otázkám vyjádření platebního místa na směnce (zejména prostřednictvím osoby) aneb kde jsi, právní jistoto? In: *Právní rozhledy* 17/2013, str. 592.

ŘÍHA, M.; RYSLOVÁ, K. Konec směnečné přísnosti? In: *Právní rozhledy* 9/2011.

SADECKÝ, Lukáš. Rozhodčí doložka a spory o zaplacení směnky. In: *Právní rozhledy* 18/2012, str. 650.

SADECKÝ, Lukáš. Směnka a spotřebitelský úvěr. In: *Právní rozhledy* 2/2013.

SVOBODA, Karel. Otázky v řízení o umoření listiny. In: *Jurisprudence* 6/2014.

DERKA, Ladislav. Kauza směnky. In: *Obchodní právo* 10/2013. str. 367.

Internetové zdroje

Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 1. 6. 2012]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz.

DROBIŠ, Zbyněk. *Spotřebitelský úvěr zajištěný směnkou?* [online]. [Cit. 1. 6. 2016.] Dostupné z: http://www.hypoindex.cz/spotrebitelsky-uver-zajisteny-smenkou.

KOTÁSEK, Josef. Spotřebitelské směnky – komparace [online]. [Cit. 1. 6. 2016.] Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/jaro2006/MV838Zk/um/1250607/1_Spotrebitelske_smenky_komparace.pdf.

RESUMÉ

Směnka se původně vyvinula jako platební nástroj, v současné době se však stala především nástrojem zajišťovacím. Tuto funkci ovšem vyvodila právní praxe a její právní úprava může být pro laiky velmi nejasná. Z tohoto důvodu je jedním z hlavních cílů mé diplomové práce podrobně rozebrat směnku jako zajišťovací instrument. Pozornost je dále věnována také její funkci platební. Jelikož směnka a šek jsou upraveny v témže zákoně, u některých směnečných institutů popisuji také šek. Zajišťovací funkce směnky tvoří páteřní část mé diplomové práce. Popisuji zde specifika tohoto zajišťovacího institutu a dále jej srovnávám s jinými občanskoprávními zajišťovacími instituty. Díky postavení směnky do kontrastu s jinými zajišťovacími instituty lze dojít k závěru, že směnka skýtá z pohledu věřitele značné výhody a naopak u ní lze shledat nepřekonatelné meze.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole je popsán historický vývoj směnky a šeku a okolnosti, za kterých tyto instituty vznikly. Druhá kapitola se zabývá směnečným a šekovým právem, jejich právní úpravou a systematickým zařazením tohoto právního odvětví a jsou zde vymezeny základní zvláštnosti tohoto právního odvětví. Kapitola třetí je věnována obecnému vymezení směnky, popisuje jednotlivé druhy směnek, které zákon připouští, a dále jsou zde popsány typické znaky směnky, které tvoří její specifičnost. Je zde pojednán také šek a jeho definice a jsou zde popsána určitá specifika šeku v kontrastu se směnkou. Čtvrtá kapitola je věnována především zajišťovací funkci směnky, je tu tedy vysvětlena její podstata, daná především její nepravou subsidiaritou a nepravou akcesoritou, dále jsou zde popsána veškerá směnečná ujednání vedoucí k zajištění mimosměnečného závazku, následuje problematika blankosměnky, zajištění spotřebitelského úvěru směnkou a možnosti zneužití zajišťovací směnky, poslední část této kapitoly je věnována mezím efektivnosti směnky právě v kontrastu k jiným zajišťovacím instrumentům. Pátá kapitola shrnuje mé poznatky o směnce a vymezuje její výhody a nevýhody z pohledu směnečného věřitele.

NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE

Payment and security function of bills of exchange and cheques

ABSTRACT

A bill of Exchange was originally used as payment instrument. Recently, it is mostly used as securing instrument. This purpose was mainly evolved by legal practice and its legislation could be problematic and unclear for laymen. The main aim of this thesis is to analyze a bill of exchange as a securing instrument. Further attention is paid to the function of payment. However, the bill of exchange and check are both regulated in identical law, so to some of its institutes I also describe a checks. The main attention of my thesis is devoted to the securing purpose of the bill of exchange. There I describe the specifics of this instrument in the comparison of other civil securing instruments. Due to this contrast, it can be said, that the bill of exchange gives the creditor some significant advantage on one hand, but finds some insuperable limits on the other hand.

My thesis is divided into five chapters. The first chapter describes the historical development of bills of exchange and check, and the circumstances under which these institutions were created. The second chapter deals with the exchange and check law, their rules, the systematic inclusion of this branch of law and the basic peculiarities are defined. The third chapter is devoted to a general definition of the bill of exchange, describes the different kinds of bills of exchange, which the law allows, and it also presents typical signs of the bills of exchange, which make up its specificity. There is also included a check, its definition and some check's specifics are described in comparison to the bill of exchange. The fourth chapter is devoted to securing function of the bill. There is explained its essence, all bills of exchange arrangements leading to the securing commitment, followed by the issue of a blank bill, securing the consumer's loan by the bill of exchange and the possibility of abusing the securing bill of exchange. The last issue of this chapter is devoted to the limits of the effectiveness of the bill of exchange in contrast to the other securing instruments. The fifth chapter is a summary of the findings about the bill of exchange and identifies the advantages and disadvantages for the creditor.